

Genel Sıra No: 136
2009/02
Cep Kitaplığı: XXXIX
ISBN: 978-9944-234-67-2

Yayına Hazırlayan: Av. Celal Ülgen
Av. Coşkun Ongun

Kapak: Can Eren

Baskı ve Cilt
Can Matbaacılık
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi Kat: 3 No: 7 Topkapı/İstanbul
Tel: 0 212 613 10 77 - 613 15 47

Birinci Baskı: Ocak 2009

İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Kararıyla 1.000 adet basılmıştır.

İSTANBUL BAROSU
“68 KUŞAĞI ve EDEBİYAT”

09 Temmuz 2008

*Orhan Adli Apaydın
Konferans Salonu*

2009

İSTANBUL BAROSU YAYINLARI

İstiklal Caddesi Orhan A. Apaydın Sokak Baro Han
Beyoğlu İST. Tel: (0212) 251 63 25. Fax: (0212) 293 89 60
dergi@istanbulbarosu.org.tr

İÇİNDEKİLER

Yayın Kurulu.....	7
Açılış.....	9
Av. Müşür Kaya Canpolat.....	9
Av. Hüseyin Özbek.....	18
H. Hüseyin Yalvaç.....	18
Öner Yağcı.....	38
Ahmet Nergiz.....	48
Behram Yıldız.....	54

YAYIN KURULUNDAN

68 KUŞAĞI VE YAZIN

68 ülkemizde yaşanan bir dönemin yıllardır unutulmayan adı. Bu dönemin çağdaşlarına ise 68 kuşağı denilmekte. Bu kuşak faşizme, vahşi kapitalizme ve paylaşım adaletsizliğine başkaldırının en yoğun olduğu, gencecik insanların haksız olarak idam edildiği, sorunlara eğilmek yerine sorunları dile getirenlerin zindanlara atıldığı, baskı, işkence gördüğü zaman dilimi...

Peki bu dönem ne denli yansıdı yazınımıza, İşte bu döneme yön veren yazın ustaları ile bu dönemin yazınımıza nasıl yansıdığını kitaplaştırdığımız bu panelde özgün imzalardan okuyacaksınız.

Bu satırların yazarı da bu dönemi yaşamaktan mutlu olmuş ve onur duymuş bir kişi. 68 bir dönemin gençlerine kişilik vermiş, kimlik kazandırmış, onurlu duruşun ne olduğunu öğretmiştir. Bunların içinde en önemlisi ise BAĞIMSIZ TÜRKİYE sevdasıdır.

Bu kuşakla ilgili bir şiirimden dizelerle bir başka yayında buluşmak umuduyla hoşçakalın diyorum...

Yürüyor yeniden yarım asrın gençleri
Ayaklarındaki güç Mustafa Kemal ülküsü
Yürüyor yiten bir kuşağın son neferleri
Dudaklarında Tam Bağımsızlık türküsü...

Av. Celal ÜLGEN
Yayın Kurulu Başkanı

AÇILIŞ

ÜMİT BAŞAR

Değerli konuklar, hoş geldiniz. Bugün 2008'in 12. etkinliği olarak "68 Kuşağı ve Edebiyat" üzerine söyleşmek üzere burada toplanmış bulunuyoruz. Söyleşimiz Sayın Genel Sekreterimiz Av. Hüseyin Özbek yönetiminde gerçekleştirilecek. Ben İstanbul Barosu ve Kültür Sanat Komisyonu adına konuşmacılarımıza Sayın Müşür Kaya Canpolat'a, Sayın Öner Yağcı'ya, Sayın Hasan Hüseyin Yalvaç'a, Sayın Ahmet Nergiz'e ve Sayın Bayram Yıldız'a katkıları için huzurlarınızda teşekkür ediyorum.

Av. MÜŞÜR KAYA CANPOLAT

Çok az sayıda arkadaşımız ne yazık ki bu toplantıya katılmış durumda, bu toplantıya katılan arkadaşlara ben de teşekkür ediyorum. Özellikle konuşmacı olarak aramızda bulunan değerli edebiyatçı dostlarımızın 68 kuşağıyla ilgili yazınsal çalışmalar, yani gerçekten edebiyatla olan ilişkileri açısından ele alacaklarını düşünüyorum. Gerçekten de 68 kuşağı ve edebiyat bana göre çok güncel bir konudur. Bu konuyu enine boyuna tartışmakta yarar var ve giderek bu konu önümüzü aydınlatılabilir. Özellikle 68 kuşağı kimlerden oluşuyordu ve bu kuşağın edebiyatla olan ilişkileri neydi? Bana göre bunun çok geniş bir çerçevesi var, bunu sınırlandırmak gerekiyor diye düşünüyorum.

NAZIM HİKMET ÖNCÜ ADAM

68 kuşağı bildiğiniz gibi 68 yılında üniversite öğrencilerinden oluşan, giderek sonradan lise öğrencilerinin de katıldığı bir eylemci kuşağın hareketidir. Tabiatıyla bu kuşak eylemciliğiyle öne çıkmış bir kuşaktır ve gerçekten de onlar bu eylemlerini üstelik tek başlarına değil, o dönem yükselmekte olan işçi ve emekçi sınıfların hareketiyle de bütünleştirerek grevlerde, sözleşmelerde, yürüyüşlerde ve müstahsil dediğimiz üretici köylülerle olan eylemlerin birçoğuna katılarak, birçoğuna öncülük ederek o döneme damgalarını vurmuş gençlerin hareketidir. Bu gençler bu harekete başlarken onların hazır elde ettikleri, hazır buldukları kültür ve edebiyat ürünleri nelerdi, nelerden etkilendiler ve onlar bu ölüm kalım mücadelesi verdikleri eylemlerde bunlardan nasıl yararlandılar ve sonunda bu mücadelenin sonunda edebiyata ne ölçüde yansıdı? Bunu çok esaslı incelemek, irdelemek gerekiyor. Belki biz bugün başlangıcını yapıyoruz, ama bunun arkasının geleceğini ve getirileceğini düşünüyorum. Öncelikle 68 kuşağının öğrencilik döneminde onların önünde bir dava adamı vardı; **Nazım Hikmet**. O hem büyük bir şairdi, hem de bir davanın ödüksüz temsilcisiydi ve 68 kuşağı ilk defa bu yönde yasaklar kırılıp Nazım Hikmet'in şiirleri okunmaya başladığı zaman ondan etkilenmeleri doğrudu ve gerçekten adeta o coşkuyla işe, eyleme koyuldular. **Yaşar Kemal** -**Yaşar Kemal** de benim hemşerimdir, Kadırlilidir ve şiirle işe başlamıştı- "Nazım Hikmet'i okuduktan sonra ben şiir yazmaktan vazgeçtim" dedi. Belki de bütün bir ününü ona borçlu ve "*ancak şimdilerde, yıllar sonra bir roman yazmaya başladığım zaman ondan üç-dört ay hiç durmadan Nazım Hikmet oku-*

rum ve onun şiirlerinin, şiir dilinin etkisinde kalmak isterim ve kalırım ve benim romanlarımdaki şiirsel dilin kaynağı Nazım Hikmet'tir" der. Adeta 68 kuşığı da o şekilde Nazım Hikmet'ten etkilenmiştir. Çünkü Nazım Hikmet tam anlamıyla ödünsüz bir dava adamlığını temsil etmektedir. 10 yıl Bursa Cezaevi'nde yatmıştır, en küçük bir küsme, darılma ve şikâyet yok, tam aksine 10 yıl yattıktan sonra 10. yılını cezaevinde şu okuyacağım şiirle kutlamıştır. Ben bu şiiri DİSK heyetiyle Moskova'ya gittiğimiz zaman mezarının başında da okudum ve orada da söyledim. Hepimize fedakârlıklar düştü bu mücadelede, ama önümüzde Nazım Hikmet örneği var ve bu örnek 10 yıl cezaevinde yattığı halde hiç umursamayan ve bu sebepten dolayı da karşılığında bir şey beklemeyen bir dava adamı karşımızda Nazım Hikmet, nitekim 10. yılını cezaevinde şu şiirle kutladı:

*“Sevdalınız 10 yıldan beri hapistir
Yatar Bursa kalesinde
Yatar, ama zincirini kırmış yatar
Bir ala mertebeye ermiş yatar
Yatar Bursa kalesinde
Memleket toprağındadır kökü
Bedrettin gibi taşır yükü
Yatar Bursa kalesinde
Yüreği delinip gitmeden
Şarkısı tükenip bitmeden
Cennetini kaybetmeden
Yatar Bursa kalesinde”*

68 kuşığı bu ve Milli Kurtuluş Savaşı destanının o coşkulu şiirleriyle coşarak eylemlere başladı. Bir defa önce bunu bilmek gerekiyor. Örnek

alınan bir dava adamlığı, bu da canlı bir şekilde yaşayan büyük şairimizin hayatı. Bunu örnek aldılar. Bana göre etkilendikleri edebiyat ve dava adamlığının tipik örneği Nazım Hikmet'tir. Ayrıca o dönemde yeni anayasanın getirdiği nispi bir özgürlük havası vardı ve aynı zamanda işçiler siyasal partisini kurmuştu; Türkiye İşçi Partisi ve arkasından kitle sendikacılığını kurmuş, DİSK'i oluşturmuştu. Dolayısıyla DİSK birtakım işçi grevleri ve eylemleriyle gençlerle birlikte yürüttüler. Kavel Grevi ilk defa önemli grevlerden birisi, Hasan Hüseyin'in "Kavel Grevi" diye yazdığı şiiri hâlâ unutulmamıştır. Kavel Grevinde 68 kuşağı birlikte hareket etti. Arkasından 15-16 Haziran olayları birlikte yaşandı, arkasından 12 Mart Muhtırası ve devam eden diğer kitle eylemleri, 1 Mayıslar, 1976'da başlayan 1 Mayıs ve 1977'de büyük kıyım uğratılan 1 Mayıs. Bu 68 kuşağı bütün bu kitlesel eylemlerin içinde, çoğu zaman da önünde yer aldı. O bakımdan onlar bu mücadelelerinde yalnız olmadıklarını biliyorlardı ve giderek yükselen bir mücadelenin içinde olduklarını da biliyorlardı.

YA HÜRRİYET YA ÖLÜM

Bu mücadelenin ana hatlarından birisi Kurtuluş Savaşından beri devam eden ve Nazım Hikmet'in şiirlerinde de yazdığı antiemperyalist ve ulusalcı hareket, bu cumhuriyetin kuruluş ilkeleliydi ve bu ilkelere bağlı olarak mücadeleye başlamışlardı, ama bununla sınırlı olmadığını biliyorlardı. Hem ulusalcılardı, ama hem de işçi ve emekçi sınıflarını iktidara taşıyacak devrimci bir hareketin içindeydiler ve dolayısıyla aynı zamanda evrensel ilkeleri de kavramışlardı. Dolayısıyla bu kuşağın tasfiyesine siyasal iktidarlar gerçekten

hem Türkiye İşçi Partisi'nin kapatılması, DİSK'in kapatılması ve bu 68 kuşağındaki gençlerin bir kısmının vurularak, bir kısmının asılarak, bir kısmının aç ve sefil bırakılarak gerçekten tasfiyesini, ancak 12 Eylül'den sonra başarabildiler. Dolayısıyla bu 68 kuşağının gerçek kahramanlarının adeta menkıbeleri yaşanmaya başladı. Dizilerde, şurada burada bundan hiç de hakkı olmayan kesimler yararlanmalarını sürdürüyor, ama onları gerçekten yerine oturabilecek bir örgütlenme ve bir hareket herhalde önümüzdeki günlerde ortaya çıkacaktır.

Ben özellikle sonradan onların, hepimizin adeta yenilgisiyle sonuçlanan 12 Eylül'den sonraki hareketler içerisinde bu 68 kuşağının yer yer edebiyata, görüntülere, müziğe, şiire nasıl yansıdığını yer yer biliyorum, ama arkadaşlarımız, edebiyatçı arkadaşlarımız daha da içinden onu takip ediyorlar. Örneğin, **Erdal Öz** “*Yaralısın*” diye o dönemi canhıraş bir biçimde Deniz’lerin beraber yattığı cezaevindeki kitabını yayınladı ve yargılandı. Ben o dönemde gençleri tuttuğu için, gençlere belki de sahip çıktığı için yargılanan yazarların sadece isimlerini vermek istiyorum: **Erdal Öz**, **Oktaç Akman**, “*Ümit Devrimci Savaşta*” isimli şiir kitabıyla **Ceyhan Can** bende avukatlık stajı yapmıştı, sonradan Türkiye İşçi Partisinin Adana’da il başkanı olarak yazıhanesinde öldürüldü. “*Şafağın Demircisi*” **Tekin Sönmez**, ben savundum. **Can Yücel** sınıfları kin ve adavete tahrik etmekten yargılandı. **Yaşar Kemal** yargılandı.

Bunu bir anekdot olarak anlatmak istiyorum. “*Ya Hürriyet Ya Ölüm*” isimli Yunanistanlı büyük bir roman yazarı **Nikos Kazancakis**’in romanı. *Romanda Girit*’in Osmanlıya başkaldırışı anlatılıyor ve bu kitabı Türkçeye **Yaşar Kemal**’in hanımı **Til-**

da tercüme etti. Ancak Tilda hanım olduğu için Yaşar Kemal tercüme eden olarak, çevirmen olarak, ismi Yaşar Kemal olarak yazıldı. Bu kitabın bir yerinde bir aşk hikayesi var. Orada Girit adasında Osmanlı beyinin böyle çok güzel, uzun saçlı, Çerkez asıllı bir güzel hanımı var ve bu hanım bir Rum delikanlısına aşık oluyor. Bu Türklüğe tahkirden, Türklüğe hakaretten dolayı dava açıldı ve Yaşar Kemal İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinde bu davadan dolayı mahkum oldu. Basın yoluyla işlendiği için 1.5 yıla mahkum oldu ve Yaşar Kemal'in bu mahkumiyet kararını temyiz ettik. 1. Ceza Dairesi'nde Yaşar Kemal'in duruşmasına beraber gittik. Gitmeden evvel bana dedi ki o sırada **Mehmet Ali Aybar** da Ankara'da, davaya o da girecek, ama *"her ihtimale karşı sen hazırlan"* dedi ve ben davaya hazırlanıp gittim. Çünkü belki de Aybar gelmeyebilir diye düşündüm, o yüzden 10 sayfalık bir savunma hazırlamıştım ve Yaşar Kemal'in kendisi bir sayfalık bir küçük savunma hazırlamıştı. O heyecanlı bir biçimde, eli de titreyerek onu okudu. Arkasından benim savunmamı dinlediler ve sonunda o sırada pek usulden değildi, buna rağmen *"siz biraz bekleyin"* dediler, bizi dışarı çıkardılar. Ben tahmin ettim Yaşar Kemal'in hatırına herhalde bu bozma kararını açıklayacaklar diye düşündüm ve nitekim dediğimiz gibi oldu, içeri çağırdılar. *"Biz bu kararı, mahkumiyet kararını esastan bozuyoruz"* dediler. Yaşar Kemal o zaman çok sevindi ve Aybar'a telefon açtı. *"Benim savunmamı sen geledin, ama Müşür Bey güzel yaptı. Dolayısıyla kararı bozdurduk"* dedi, beni de *"çok güzel hazırlamışsın"* diye övdü. Sonra beraber Atatürk Orman Çiftliği'nde Marmara Meyhanesi vardı. Oraya gittik ve Yaşar Kemal'le şarap iç-

tik, bunu kutladık. O iyice coştı, “ikimiz de Kadırlı’den yola çıktık, sen avukat olarak görev yapıyorsun, ben de yazar olarak bu görevi yaptık. Adamlar bizi mahkum ettiler. Biz Yargıtaya gittik, bozdurduk” diye hiddetle bunu orada söyledi. Onun üzerine ben ona bir şey söyledim, onu açıklamak için bunu özellikle meslektaşlarımız açısından söylüyorum. “Yaşar Kemal, teşekkür ediyorum, beni övdün, ama ben her savunmadan sonra avukatım, yılların da tecrübeleri var, ama her savunmadan sonra yine de içimde ‘niye bunu daha güzel söylemedim?’ diye ukde kalır. Bu davada da aynı şekilde ben seninle ilgili bu davada istediğim şeylerin tamamını söyleyemedim. Bu her davadan sonra böyle oluyor. Dolayısıyla dört dörtlük, en mükemmelini yapmak lâzım gelirken muhakkak bir eksik kalıyor. Bu da beni çok rahatsız eden bir durum” deyince ya beni teselli etmek için yahut da dedi ki “sana bir şey söyleyeyim mi? Ben bunca yılın yazarıyım. Her istediğimi yazıyorum, her istediğimi ifade edecek sözcüklerim var, her şeyi söylüyorum. Buna rağmen ben yazacaklarımın, düşündüklerimin onda birini yazamıyorum, ama bu kadarı insanları coşturmaya yetiyor. Daha fazlasını yapalım da delirtelim mi adamı?” diye bana öyle bir teselli mükafatı verdi. Gerçekten burada tıpkı avukatlık da diğer sanat ürünlerinde olduğu gibi gerçekten en mükemmelini yakalamanın ne kadar zor olduğunu, belki de imkansız olduğunu anlatan bir örnek olduğu için ben bunu aynı zamanda meslektaşlarımızın duymasını istiyorum. Çünkü meslektaşlarımız olabilir ki benim gibi “niye eksik yazdım?” diye düşünürler, ama Yaşar Kemal onun cevabını veriyor: “Sanatta da gerçekten bunu noksansız yap-

mak mümkün değil” diyor. Bunu arkadaşlarımız unutmaları diye bu anekdotu anlatıyorum.

YÖNÜNDEN ŞAŞMAMAK

Unutulmasını istemediğim bir şey daha var, onu da söylemek istiyorum. O da 68 kuşağının içinde yer alan Cihan Alptekin diye Karadenizli bir delikanlı o tarihlerde 25-26 yaşında Cihan Alptekin. O cezaevinde bulunduğu sırada bir arkadaşına mektup yazıyor. O mektubu o arkadaşı bana okudu. Mektupta diyor ki: *“Cezaevinde yatabiliriz, ölebiliriz, öldürebiliriz. Çıkar daha mücadelelerini yapabiliriz, gerilla savaşı da yapabiliriz, her şeyi yapabiliriz. Bütün bunların üstesinden insanoğ- lu korkusuzca gelir ve sonucuna da katlanır, ama asıl mühim olan bana göre cezaevinde veya dışarıda bir arkadaşımız gerçekten kerterizini kaybettiği zaman ne olur?”* Kerteriz sözcüğünü o zaman duydum ve öğrendim ki kerteriz sözcüğü denizcilikte kullanılan bir sözcük, yön tayin etmek için belirli, gözle görülen bir noktaya, bir zirveye takılıyor ve yönü onunla tayin edebiliyorsun. Onu kerteriz aldığı zaman şaşırma mümkün değil, ama o kerterizini kaybettiği zaman ne olacak? Asıl 26 yaşındaki delikanlının sorduğu soru bu. 68 kuşağından özellikle kerterizini kaybetmiş olan kimisi ikinci cumhuriyetçi, kimisi daha da ileri yerlerde, hatta mücadele ettikleri sınıfların içerisinde yer almakla övünen, kerterizini kaybetmiş olan 68 kuşağını burada Cihan Alptekin’in sözüyle, unutulmaması lâzım gelen bu sözüyle ben bitirmek istiyorum. İnsanoğlunun elinde belki olan veya olmayan en büyük çıkması bu, kerterizini kaybettiği zaman ne yapar o insanoğlu?

Ben ancak dava adamlığı açısından bir şiirimi de okuyarak bunu bitirmek istiyorum. “Delisi Olmak” diye o dönemlerde yazdığım bir şiir:

“Delisi Olmak

Bolu dağlarında bir çoban

Gülüyordu yukarıdan ve yalnız

Kent soylulara, kadın-erkek apansız

[yağmurdan telaşla kaçışan

Ne zaman yağacağını o biliyordu yağmurun

Gökyüzünden, yapraklardan, kuşlardan

Çobanlık çağı değil miydi doğanın ve bilgeliğin

Türkülerle yalnızlığı büyüten

Çobanlık sürüp gidiyordu mademki

Sürüp gidiyordu öyleyse dağların delisi olmak

Önüne ne çıkarsa öpüyordu

Taş, toprak, böcek

Doğayı kutsuyordu şimdi kasabanın

[eski müftüsü

Çün kitabı ağır basmıştı bir kadının öyküsü

Ha bir kadının delisi ha tanrının delisi

Ayırt edilemiyordu sonunda mademki

Sürüp gidiyordu öyleyse tanrının delisi olmak

Aklına eseni yazıyordu Ercüment Uçarı

Şiirleri sevda deliceleri bu yüzden

60'ına basmış hâlâ çocuksu

Gözbebeklerinde şarabımsı bir soru

Şiir sürüp gidiyordu mademki

Sürüp gidiyordu öyleyse şiirin delisi olmak

Bir genç yürüyordu idam sehpasına doğru

Ritmi hızlanmış şarkılar gibi

Tüm bedeniyle bir kanıt sundu yargıçlara

İnsanlık davası sürüp gidiyordu mademki

Sürüp gidiyordu öyleyse davanın delisi olmak?

H. HÜSEYİN YALVAÇ

Değerli arkadaşlar, son günlerde “*bu Ergenekon nereden çıktı, bu AKP nereden çıktı? Allah Allah birdenbire geldiler, birdenbire şunu yapıyorlar, bunu yapıyorlar*” diye sorular çıktı. Ne yazık ki, müthiş bir yanılısama zaten medya insanları hep yanılısamalarla yaşatmaya başladı son zamanlarda ve sistemin istediği, egemenlerin istediği şey neredeyse tamı tamına gerçekleştiriliyor ve Türkiye’de 68 kuşağının anlayışı, Müşür ağabeyin söylediği o kerterizi kaybetme olayının gerçekleştirilmesi için elden gelen yapılıyor. Gece emniyet bir kısım evleri basıyor, birilerini gözaltına alıyor. Ertesi gün ya da o gecedan itibaren yüzlerce kişi birbirini arıyor ki, “*aman dikkat et, sıra sende, sıra bende, sıra şunda, sıra bunda*” müthiş bir korku ve panik havası, onların istediği zaten bizim insanlarımızın bu tuzağa düşmesiydi. Bunu ne yazık ki büyük ölçüde gerçekleştirmiş durumdalar. Çünkü ne yazık ki, ülkenin kamuoyunu belirleyen, ülkedeki insanların kendi gelecek kaygılarıyla ilgili nasıl düşümleri gerektiğini belirleyen, yani kamuoyunu oluşturan son zamanlarda akıl adamlar, kanaat önderleri gibi birtakım kavramlar çıkarıldı. Gerçekten aldaticı, gerçekten yüreğimize ve beynimize hançer sokan birtakım kavramlar, sanki 60 milyon insan aptal da, 2-3 akıllı adam çıkacak, bu insanları sürü yerine koyup idare edecekler gibi böyle bir anlayışın kabul gördüğü bir topluma dönüştürüldük.

YAPRAK DÖKÜMÜ

Toplumsal olaylar ve toplumsal doku edebiyatçılara yol gösterir ve bizim edebiyat adına ülkemizde gerçekleştirilen yapıtlara, öykülere, roman-

lara, şiirlere, denemelere baktığımız zaman şunu görüyoruz ki, bu yapıtlarda insanımız var, insanlarımızın birbirleriyle ilişkileri var, aile ilişkileri var, komşuluk ilişkileri var. İki kasabanın, iki kentin birbiriyle ilişkisi var. Türkiye'deki insanlarla, Türkiye dışındaki insanların birbiriyle ilişkileri var, yani insan ilişkileri var ve bu insan ilişkilerinin oluşturduğu bir toplumsal doku var. Yakın dönem edebiyat tarihimize baktığımız zaman, hatta bırakalım yakın dönemi, Türkçe alfabenin gerçekleşmesinden sonraki dönem edebiyatımıza baktığımız zaman birkaç önemli, görkemli doruk noktası görüyoruz. Kurtuluş Savaşı döneminde Kurtuluş Savaşını öncesi ve sonrasıyla ele alan edebiyatçılarımızın ortaya çıktığı ve **Reşat Nuri Güntekin** gibi, **Refit Halit Karay** gibi büyük romancılarımızın Türk edebiyatı adına Türkçe'nin sesini dünyaya duyurmaya başladıklarının kanıtı olan yapıtlar ortaya çıkıyor.

Son günlerde televizyonda bir yaprak dökümü fırtınası gidiyor. Bir bakıyoruz ki Reşat Nuri Güntekin'in yazdığı kitapta, hatta 60'lı, 70'li yıllarda bir *Çalılıkusu* benzer bir biçimde kaç kere üst üste filme alınmıştı, yakında da yine dizi yaparlar herhalde. Yani Kurtuluş Savaşıyla ilgili yazılan edebiyat yapıtları bizim edebiyatımızın hem temelini atılmasına yol açmıştı, hem de Türkçe edebiyat yapılabileceğini kanıtlamıştı. Çünkü ondan önce Türk Dil Devrimi gerçekleştirilmesinden önce Osmanlıcanın bizim devletimizin resmi dili olduğu koşullarda ne yazık ki o dille edebiyat yapılamıyordu. Edebiyat yaptım diye sarayın desteklediği kimi aruz şairlerinin yazdığı şiirler vardı, başka hiçbir şey yoktu. Bir de gizli gizli insanların ağızdan ağza, kulaktan kulağa aktardığı **Karacaoğ-**

lan'ından Pir Sultanına, Yunus Emre'sinden Dadaloğlu'na kadar halk edebiyatımızın ürünleri vardı, *Dede Korkut Masalları* vardı, *Nasrettin Hoca'nın fıkraları* vardı, sözlü edebiyat vardı. Yazılı edebiyat olarak, yani Türkçe'nin dünya edebiyatıyla yarışması için aday olabilecek yapıtların çıkma şansı yoktu Osmanlıca dediğimiz o yapay dil koşullarında, ancak Mustafa Kemal'in çok doğru bir öngörüyle “gerçekten bir ulus nasıl yaratılır?” sorusunun karşılığını “önce o ulusun dili yaratılmalıdır” yanıtıyla vermiş olduğu için Türkçe'yle bir baktık ki büyük romancıların yanında Hoca'nın, Müşür ağabeyimizin biraz önce söylediği gibi Nazım Hikmet adlı bir başka büyük insan çıktı. Aynı yüzyılda bir Mustafa Kemal'i çıkaran bu toprakta bir de Nazım Hikmet adlı bir büyük insan daha çıkarmış oldu ve gördü ki insanlar Türkçe gürül gürül akan bir dilmiş, Türkçe korkuyu anlatmada da, sevdayı anlatmada da, nefreti anlatmada da, öfkeyi anlatmada da, sevinci anlatmada da yeterli bir dilmiş, yeterli bir dil olmanın ötesinde gerçekten kendisini daha sonraki yüzyıllara aktarabilecek ölçüde başarıyla kullanılabilen edebiyatçıların elinde şahlanabiliyormuş ve bir bakıyoruz ki, Cumhuriyetin ilk kuşaklarından sonra 1940'larla, 50'lerde birlikte Yaşar Kemaller, Orhan Kemaller, Sabahattin Aliler adlarını saymaya kalksam gerçekten yarım saatte sayamam, müthiş bir büyük yazarlar fırtınasının Türkiye'de patladığını görüyoruz. İkinci dalga bu ve üçüncü dalga 12 Martla noktalanın 1968 kuşağının onurlu direnişini, onurlu şahlanışının romanlaştırma gereksinmesi ya da zorunluluğunu duyurması nedeniyle hem o dönemde var olan edebiyatçılarımızın büyük bir kısmı, hem de o dönemde 68 kuşağının

toplumsal olaylarının içerisinde yer alan kimi insanların kendi yaşadıklarını ya da gözlemlerini aktarmalarıyla ortaya çıkan bir edebiyat dalgası daha doğdu.

40'LI YILLARDAN 68 KUŞAĞINA

Türkçe'yle birlikte, Türkçe'nin özgürlüğe kavuşmasıyla birlikte 1. cumhuriyetin ilk dönemi, 2. 1940'lı yıllar, 3. 1971'den sonraki dönemde üç büyük dalgayla Türkçe kendini kanıtladı. Çok çok büyük yazarlar, çok çok büyük şairler, çok çok büyük öykücüler, romancılar, denemeciler her alanda gerçekten bugün dünyanın büyük romancılarından biri sayılan ya da ikisi sayılan **Umberto Eco** gibi ya da **Gabriel Garcia Marquez** gibi büyük yazarlarla ölçülebilecek, hatta onlardan kat kat ileride olan büyük romancılarını yetiştirdi. Bir **Fakir Baykurt** dünyada yok sevgili arkadaşlar, bir **Fakir Baykurt** gibi kendi insanını, kendi toprağının ürünlerini, kendi doğasını bu kadar başarıyla anlatabilen bir başka yazar yok. Çünkü hiçbir zaman küçümsemiyorum, elbette Marquez de büyük yazar, Eko da çok büyük yazarlar, ama oralara var olan her ülkede bir ya da iki, üç büyük yazar çıkmış. Bir bakıyoruz Türkiye'ye Yaşar Kemal'in çıktığı bir toplumda başka bir yazarın çık-maması lâzım. Bir bakıyorsunuz ki, bir Kemal, bir Başar var. Çoğumuz adını unuttu bugün, Yaşar Kemal'den de, Orhan Kemal'den de büyük bir yazar, çok çok büyük bir yazar. Bırakalım Orhan Kemal var, Yaşar Kemal bile kendisine abi diyor, "*benim ustam, benden daha büyük yazar*" diyor. Bırakalım onu, bir Sabahattin Ali var, o olmasaydı belki hiçbiri olmayacaktı. Tek bir *Kuyucaklı Yusuf*'u bile bir edebiyatçı olma, büyük edebiyatçı olma, edebiyat ustası olma anlamında yeterli bir ka-

nıt, yani bir dakika içerisinde bakın Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Kemal Bilbaşar, Fakir Baykurt daha onlarcası sayılabilir. Peki, bu topraklarda niçin böyle olmuş dediğimiz zaman yine Müşür ağabeyin söylediği kökü memleket toprağında olan insanlar ortaya çıkmış ve kökü memleket toprağında olan o kerterizini yitirmeyen insanlar şu gerçeklik nedeniyle var olmuşlar ve 68 kuşağının edebiyatı da onun için o Kurtuluş Savaşıyla birlikte temeli atılan 1940'lı yıllarla birlikte *"biz varız"* dedirten, ama 1970'li yıllardan sonra gerçekten Türk edebiyatını dünyaya duyuran çok çok büyük ustaları hem nitelik olarak hem de sayıca nicelik olarak ortaya çıkararak bunu gerçekleştirmiş borçluluk duygusu dediğimiz bir olay. *"Eğer Cumhuriyet olmasaydı ben adam olamazdım, eğer Cumhuriyet olmasaydı ben okuma şansına sahip olamazdım, eğer cumhuriyet olmasaydı bu ülkede -hani şimdi çok dinli imanlı insanlar, hükümetler yönetiyor ya bizi- ezan okunmazdı, bu ülkede biz özgürce namaz kılamazdık, bu ülkede özgürce dilimizi kullanamazdık, bu ülkede özgürce kültürümüzü gerçekleştiremezdik"* diyen insanlar Cumhuriyete ve Cumhuriyeti gerçekleştiren önder kadroya Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere müthiş bir borçluluk duygusuyla dolu olmuşlar. Çünkü *"Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür"* diyen ve kendisini büyük insan kılan en büyük özelliği de dilin adamı olması olan Mustafa Kemal Atatürk kültür kurumları üzerinde ülkeyi yönlendirmeye, ülkeyi geleceğe aktarmaya çabalamıştı. Halk evlerinden devrim ocaklarına kadar, millet mekteplerinden güzel sanatlar akademilerine, köy enstitülerine, ilk eğitimden yüksek öğretime kadar halk eğitiminden sağlıkla

ilgili eğitime kadar insanı insan kılma davasının ancak eğitimle gerçekleştirilmesi kaygısını kültür ve eğitim temelinde gerçekleştiren bir programı hayata geçirdiği ve bu program nedeniyle daha önce halifenin ya da sultanın ya da padişahın kulu olan, ümmeti olan, kendisini böyle gören, kendisini kul, köle kabul eden insanların artık “*ben bu dünyadaki bir ülkenin, Türkiye Cumhuriyetinin özgür bir yurttaşıyım, ben bir insanım, ben bir bireyim*” demeye başlıyorlar ve bunu şimdilerde olduğu gibi fısıltıyla değil, çığlık atarak söylüyorlar, onurla, gururla söylüyorlar. Kendisini insan eden, kendisini adam eden, kendisini okumuş-yazmış insan olarak biraz önce saydığım gibi büyük yazar olma fırsatı bile veren, büyük mühendis olma, büyük hukukçu olma, büyük hekim olma, büyük bilim adamı olma fırsatı veren Cumhuriyete müthiş bir borçluluk duygusuyla kendilerini var ettiler. 68 kuşığı kendilerini Cumhuriyete borçlu duyumsayan bu kuşağın öğretmenlerinin yetiştirdiği bir kuşaktı. Yoksa bu ülkede kimileri diyor ki “1938 saat 9’u 5 geçeden sonra 10 Kasım” kimileri diyor ki “1940’tan sonra” kimileri diyor ki “1945 çok partili yaşama geçilmesinden sonra”, kimileri diyor ki “Demokrat Partinin iktidara gelmesinden, 14 Mayıs 1950’den sonra” ne olursa olsun tarihçi ya da toplum bilimci gözüyle bunların hangisini başlangıç kabul edersek edelim biz şu anlaşıyor ki, Mustafa Kemal’in ölümünden sonraki dönemde Türkiye’de bir karşı devrim süreci başlamış ve bütün eğitim programları o günden bugüne kadar sistemli bir biçimde Amerikalı uzmanların, Amerikan politikalarının tüm dünyada yaşama geçirilmesi doğrultusundaki önermelerinden ve somutlamalarından oluşturulmuş. Bu programla yetiştii-

rilen, bu programla ırkçı ve dinci bağınazlıklarla dolu yetişen ve artık özgür insan olmaktan uzaklaşıp yeniden kulluğa ve köleliği dönmesi gereken -şimdi olduğu gibi, 2008 yılında olduğu gibi- insanların ve bunların en okumuş yazmış insanlarının, -1960'lı yılların sonlarında 11 üniversite vardı Türkiye'de- üniversitede okuyan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun, yüzde 90'ının öğretmenlerinin yüzde 90'ının, hukukçularının, sağlıkçıların, teknik adamlarının yüzde 90'ının aynı duyarlılıkta bütünleşerek ırkçı ve dinci bağınazlığa teslim olmadan ulusal onurla emperyalizme karşı çıkmalarını sağlayan ve 68 kuşağının oluşmasını sağlayan gerçeklik işte buydu. O kuşak ellerindeki eğitim programları, müfredat programları ne olursa olsun Cumhuriyete borçluluk duygusuyla dolu olan kuşakların öğretmen olduğu dönemde yetişmiş olan kuşak olduğu için aynı biçimde yetişmişlerdi, aynı duyarlılıkla sahip çıkmışlardı. O yaşlarda olanlar anımsarlar, o yıllarda da baskılar bugünküne göre pek hafif değildi, öyle ortalık güllük gülistanlık değildi. Örneğin, ben Nazım Hikmet'in "Salkım Söğüt" şiirini okuduğum için bir yıl okuldan uzaklaştırılmıştım. Nazım Hikmet'in şiirini okumak, şiirini söylemek, şiirini yazılı olarak bulundurmamak suçtu. Güllük gülistanlık ortalık, özgürlükçüydü her şey diye bir gerçeklik söz konusu değil, o zaman tabii etki-tepki birbirinin nicelliği oranında olduğu için toplumsal olarak muhalefet o kadar örgütlü ve görkemliydi ki bugünkünün tam tersine o kadar amansız bir biçimde gelemiyorlardı. Örneğin, her gözaltına aldıklarında polisler bizi dövüyorlardı ya da polis karakollarındaki polislerin birçoğu o eski Türk filmlerinde görürüz ya Hulusi Kentmen gibi

babacan komiserler vardır, öyle komiserlerdi. “Bildiri dağıtmışsınız” ya da “dövülmüşsünüz” ya da “afiş asmışsınız, bunlar yasaktır, suçtur, hadi bir daha yapmayın yavrum, hadi güle güle” derlerdi. Karakollarda böyle karşılanırdık. Sonra yavaş yavaş azgınlaşmaya başladılar ve bugünkünün tam tersi bir şey vardı; bugün ne yazık ki polis örgütü büyük ölçüde Fethullahçı bir tarikatın eline geçmiş durumda en üst düzey yönetimden başlayarak, en alt düzey yeni polis alımlarına kadar polisleri eğiten polis akademilerindeki eğitim programlarına ve öğretmenlerine kadar böylesine bir gerçeklik var. Bu gerçekliğe karşı kerterizini kaybetmeyen, kökü memleket toprağında olan ve aynı 1920’li, 30’lu, 40’lı yıllarda yetişen kuşakların - bir Aziz Nesin’in- herhalde yüz yazısının 30’unda şöyle bir gerçeklik vardır, anımsayın; borçluluk duygusu, “ben ülkeme borçluyum, ben toplumuma borçluyum, ben Cumhuriyete borçluyum, ödüyorum ödüyorum bitmiyor, son soluğumu verene kadar borcumu ödeyeceğim, yine de bitmiyor” diyor. Aynı biçimde bütün o kuşakların anılarına, o kuşakların yazdıklarına baktığımız zaman bu gerçekliği görmemek mümkün değil.

CUMHURİYETİMİZE DÜŞMAN OLMADIK

1960’lı yıllarda öğrenci olan çocuklardaki hep aynı kuşak insanlarız Müşür ağabey dışında, parasız yatılılık olmasaydı hiçbirimizin okuma şansı olmayacaktı. Ahmet Nergiz belki deniz kıyısında Gerze’de yaşadığı için balıkçı olurdu, benim babam oto tamircisi olduğu için tamirci çırağı olacaktım, sen de olacaktın Yalvaç, yani herkes başka bir şeyler olacaktı, ama biz parasız yatılı olarak öğretmen okulunu, parasız yatılı olarak eğitim enstitüsünde okuma şansına sahip olduğumuz

için devletin bunca baskılarına karşın, 12 Martlarda, 12 Eylülde en çok ezilen tesadüf ikisine birden denk düşen kuşaklardan olduğumuz için en çok ezilen insanlardanız, ama buna rağmen kendi devletimize, kendi cumhuriyetimize hiçbir zaman düşman olmadık. Biz tam tersi aynı 1940 kuşağının Hitler belasının Avrupa'yı ve bütün dünyayı kana, ateşe boğduğu koşullarda aydın olan, insan olan herkesin savaşa karşı barış çığılığı attığı, özgürlük çığılığı attığı koşullarda Türkiye'deki aydınlar da aynı biçimde bu anti savaş, antifaşist mücadeleye katılmışlardı ve çığılıklarını yükseltmişlerdi. Aynı duygularla ülkelerini sevmeye, yurtseverlik duygusuyla ve 1960'lı yılların sonlarına geldiğimizde Amerika Birleşik Devletleri bugünkü gibi gemi azıya almıştı, şimdiki gibi Bush yoktu, ama başka birisi vardı. Kennedy'den önce Johnson vardı, Nixon vardı, isimler değişiyor tabii, ama şunu unutmamak gerekir: İster şahin olsun ister güvercin 1970'li yıllarda bir yazı okumuştum, hiç aklımdan çıkmıyor: "*Şahinlerle güvercinlerin patronu aynıdır*" yazının başlığı buydu ve içeriği de bu anlamla doluydu. İster Obama gelsin, ister Clinton'un karısı gelsin, ister öbür Cumhuriyetçi Partinin adayı gelsin hiç fark etmeyecek, ikisinin de şahinlerin de güvercinlerin de politikası aynı, aynı politika olduğu için 1960'larda da bir taraftan Afrika'yı kana, ateşe boğmuşlardı. Örneğin, Kongo'da Afrika Ulusal Kurtuluş Meşalesini yakan Lunumba'yı korkunç işkencelerle öldürmüşlerdi. Combi adlı yine bir Afrikalıya, bir zenciye, bir işbirlikçiye, Amerikan işbirlikçisine Güneydoğu Asya'da Lo-haştan, Kamboçya, Vietnam'a kadar hepsi işgal içinde ve bütün oranın halkları, güney, hindi, çin

halkları kan ağlıyordu ve Hoşimin denilen birisi çıkıyordu, Giyap denilen birisi çıkıyordu, Amerika'ya direnmeye başlıyorlardı. Amerika'nın burnu dibindeki Latin Amerika'da biraz önce Müşür Canpolat abi anlattı, Castro denilen bir adam, Gaveria denilen bir adam çıkıyor ve onun dışında Latin Amerika'nın birçok ülkelerinde emperyalizme karşı Tupomoralarından Zapatistalara kadar çeşitli gerilla grupları şehir gerillası, kır gerillası yöntemleriyle Amerikan emperyalizmine karşı çıkıyorlardı. Amerikan emperyalizmi nereye adımını atmışsa o attığı adımların atıldığı yerde insanlar isyan ateşleri yakmışlardı. Amerika'nın içinde de buna muhalefet başlamıştı Amerikan gençliği de ve Avrupa'nın, özellikle Kuzey Avrupa'nın Fransa, İngiltere, Almanya gibi en büyük ülkelerinde gençlik ayağa kalkmış, patlamalar başlamıştı. Bir bakıyoruz ki, hiçbir İslam ülkesinde ses yok. Dünya ayağa kalkmış, dünya halkları gerçekten emperyalizme posta koyuyor, neredeyse emperyalizm gerçekliği yeryüzünden silinecek, hiçbir İslam ülkesinde tık yok. 68 kuşığını çıkarıyor Türkiye ve öyle bir çıkarıyor ki, Amerika ve batı Avrupa'daki 68 patlamasını gerçekleştirenler Hippilikle, yalnızca serbest aşkla, yalnızca böyle gerçekten bugün için baktığımız zaman entipiften diyebileceğimiz birtakım sloganlarla istemleriyle yetinirlerken bir bakıyoruz Türk gençliği "Amerika'ya hayır, emperyalizme hayır, faşizme hayır, ikili anlaşmalara hayır, üstlere hayır" yani Amerikan emperyalizminin çeşitli ülkelerde gerçekleştirmek istediği ne varsa hepsine birden karşı çıkan bir biçimde ve bu karşı çıkma daha sonra yaşayanlar yaşadı, okuyanlar yakın tarihten okudular, gerek Deniz Gezmişlerin, TİKKO, gerek Mahir Ça-

yan'ların THKPC, gerek İbrahim Kaypakkaya'nın TİKKO gibi çeşitli farklı farklı örgütlenmeleriyle bir taraftan farklı bir işleve büründü, bir taraftan da bir tuzağa düştüğümüzün de habercisiydik. Teorik olarak kitaplarda okuyoruz, emperyalizmin en önemli politikalarından birisi de böl ve yönet politikasıdır diyoruz. Bir bakıyoruz ki, biz kendi kendimizi bölüyoruz ve bizi kolayca yönetmelerine izin veriyoruz. Aynı bugünkü 30 sosyal demokrat parti, 20 sosyalist parti, 30 sosyal demokrat grup, Kemalist grup, Atatürkçü grup, yurtsever grup, sosyalist grup, komünist grup gibi neredeyse 200 parçaya bölünmemizin emperyalizmin işine gelen ve emperyalizm politikasını uygulamaktan başka bir şey olduğu gerçeğini görmediğimiz gibi.

AŞK OLSUN SANA ÇOCUK AŞK OLSUN

Edebiyata ancak gelebiliyoruz, kısaltarak toparlamaya çalışayım. Hiçbir şey yazılmamış, hiçbir şey kaydedilmemiş, edebiyat adına yaşama geçmemiş olsaydı bile, diyelim Kurtuluş Savaşı romanları yoktu, 1940'lı, 50'li yıllarda Orhan Kemal, Sabahattin Ali, Yaşar Kemal, Kemah Tahir, Fakir Baykurt, Kemal Bilbaşar gibi, Samim Kocagöz gibi büyük ustaların çıkmadığını görmüş olsak bile tek bir şiir bile simgeselleşmiş bir biçimde nasıl ki, bir Deniz Gezmiş adını simgeleşmiş bir biçimde bize gurur veren, onur veren bir gerçeklik olduğunu biliyorsak bir şiir bile, kısa bir şiir, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8 dizelik bir şiir bile 68 kuşağının müthiş bir toplumsal olay olarak toplumsal dokumuza işlemiş bir olay olarak var olduğunu, edebiyatçıları etkilediğini, dolayısıyla bundan etkilenen edebiyatçıların da bu dokunun ayrıntıları-

nı işleyerek 68 olaylarını edebiyata sokmuş olduklarını görüyoruz.

*En uzun koşu ise elbet Türkiye’de de devrim,
o onun en güzel 100 metresini koştu.*

*En sekmezlilerin namlusundan fırlayarak,
en hızlıydı hepimizin, en önce göğüsledi ipi,
Acıyorsam sana anam avradım olsun,
ama aşk olsun sana çocuk, aşk olsun.*

Can Yücel’in bu müthiş dizeleri gerçekten 68 kuşağının ne olduğunu, 68 kuşağının edebiyatla ilişkisi bağlamında yazarları, şairleri nasıl etkilemiş olduğunu ve 68 kuşağının yaptıklarından etkilenen yazarların ve şairlerin şöyle bir büyüklük, böyle bir eski deyimle mütevazı ya da alçakgönüllülük olabilir mi? En hızlıydı hepimizin, en önce göğüsledi ipi. Bir yazar, üstelik yazarlık ukaladır, yazarlar kendini beğenirler, yazarlar burunlarından kıl aldırılmazlar. Üstelik Can Yücel çok özgün bir yazar olarak bu konuda şu saydığım sıfatların, özelliklerin birçoğunu kendisinde toplayan birisi. Buna rağmen Can Yücel gibi birisi diyor ki “*en hızlıydı hepimizin, en önce göğüsledi ipi*”. Yani bir yazarın, bir şairin bir başkasını kendisinden daha önde olarak görmüş olması bir toplumsal olayın bir yazara kendisini böyle duyumsatmış olması gerçekten de 68 olayının edebiyatımıza nasıl işlediğini, eski deyimle nüfuz etmiş olduğunu apaçık bir biçimde gösteriyor. Örneğin, Şükran Kurdakul’un “*biz ki, acılar döneminden ellerimizi kirlletmeden geçtik.*” Örneğin, Enver Gökçe’nin:

*“Zalım, hem de kötü dinli gavur,
Nasıl da bağdaş kurmuş toprağıma
Gülümü harmanımı savurur,*

Karagözlerini sevdiğim oğlan

Bize oldu olan,

Topla Antep'i, Çukurova'yı, İzmir'i, Urfa'yı,

[Konya'yı

Haydi ha, ne durursun Munzur

Engini de deli gönül engini

Toplayalım şu ol kurtuluş cengini

Hayını kompla doğru pezevengini

Vur kara yiğenim vur”

Enver Gökçe Cumhuriyetin borçlu kuşak dediğim 40 kuşağının şairlerinden biri olarak o zaman çıkan Türk solu dergisinde 28 Ocak 1969'da bunu yayınlamış. Böyle bir şiir, bir şaire şiirden de ödün verdirterek böyle bir şiiri yazdırtan bir olay gerçekten de bu toplumun müthiş bir mirası demektir. Her ne kadar biz o 60'lı yıllardan, 68'den bu geçen 40 yıl içerisinde bu mirası çok hovardaca, çok bonkörce harcamış olduysak bile bu miras hâlâ bizim içinde bulunduğumuz kapkaranlık tablodan ya da alacakaranlık tablodan kurtulabilmemiz için müthiş bir birikimimizin ve deneyimizin olduğunu bize gösteriyor. Yeter ki bu birikimi ve deneyi anlamlı bir biçimde gerçekleştirelim. Örneğin, bu birikim, bu deney birkaç yıl sonra 68 patlamasından Bülent Ecevit adlı bir politikacının Karaoğlan olarak ünlenmesiyle “bu düzen değişmelidir, toprak işleyenin, su kullananın” gibi sloganlarla Türkiye’de bir dürüst politikacı olarak ortaya çıkmasına ve iktidara gelmesine yol açmıştı.

ÖNE ÇIKAN İSİMLER

Bir şair çıkıyor ve ne yazık ki, bugün gerçekten edebiyatçı olduğum için çok çok utaniyorum

ben, bütün gazetecilerimizin de gazeteci olmaktan utanması, medyada çalışan bütün insanların da medyanın bir personeli olmaktan utanması gerektiği gibi. Çok şükür dışarıda da konuşmuştuk biz, hukukçular bu anlamda henüz bu çürüme konusunda çok örnek vermediler. Gerçekten içtenlikle belirlemek lâzım, örneğin, öğretmen hareketi 1950'li, 60'lı, 70'li, 80'li yıllarda çok çok müthişti. Toplumsal hareketin en önünde gidiyordu, ama bugün öğretmen hareketine bakıyoruz, ne yazık ki, Hüseyin Özbek'in biraz önce söylediği gibi Amerika'yı mı savunayım, Avrupa Birliğini mi savunayım tartışmasından başka bir şey yapmıyor.

Yazarlara bakıyoruz, demin adlarını saydım, onların içerine onlarcasını daha koymak mümkün, yazar deyince bir aydın onuru vardı, ülkede bir namus vardı. Şu yazar şu konuda şunu düşünüyor dediği zaman herkes etkilenirdi. Bugün bakıyoruz, yazarım diye ortada gezinenlerin ne yazık ki, çok büyük bir çoğunluğu, yani azımsamayalım, yüzde 90'ı dersem abartmış olmayacağım. Örneğin, 1987, 1988 yılında üç yazar örgütü vardı, üç yazar örgütünün de yöneticileri sapasağlam sınıksız insanlardı. Birinin başkanı Aziz Nesin'di, birinin başkanı Şükran Kurdakul'du, diğerinin başkanı Ahmet Say'dı. Bugün bakıyoruz ne yazık ki, yazar örgütlerinde bile müthiş bir çürüme var. Örneğin, İlhan Selçuk gözaltına alındığı zaman yazarlarımız "50 yıldır faşist bu adam zaten, oh oldu, iyi oldu, defterini dürsünler" diyebiliyor ve başka yazarlarımız da buna seslerini çıkarmayıp ya susarak ya da "doğru söylüyorsun" diyerek alkışlayabiliyorlar. AKP'nin 1940'lı ya da 30'lu yılların sonundan beri ya da 40'lı yılların sonundan beri izlenen Amerikancı politikanın Türkiye'deki en

vefalı, en sadık işbirlikçisi olarak o politikaların bugünkü adı olan Büyük Ortadoğu Projesini ya da Bokap, Gokap bilmem ne gibi çeşitli adlandırmalarla değiştirdikleri, daralttıkları, genişlettikleri, politikaları işbirlikçiliğin en büyük örneğini verecek gerçekleştiren AKP'yi bile bu ülkeye hâlâ demokrasi getirecek, hâlâ özgürlük getirecek diye alkışlayan yazarların yazdığı, konuştuğu bir ülkeye dönüştük ne yazık ki, gerçekten korkunç bir durum. Yaşamın her alanında bu anlamda müthiş bir çürüme, müthiş bir kirlenme var ve bu kirlenmeye karşı da 68 kuşağı denilen bir kuşak geldi, çok iyi sınavlar verdi, sonunda yanlışlıklar yaptı, emperyalizmin tuzağına düştü, bölündü, ama buna karşı bizim çok iyi bir mirasımızı oluşturdu ve biz bugünden düne baktığımız zaman Sevgi Soy-sal'ın örneğin bir Şafak, Erdal Öz'ün biraz önce Müşür abi söyledi Yaralısın, Firuzan'ın 47'liler, Tarık Dursun'un Gündöndü, Adalet Ağaoğlu'nun Bir Düşün Gecesi, Çetin Altan'ın Büyük Gözaltı, Melih Cevdet Anday'ın Gizli Emir, Pınar Kür'ün Yarın Yarın, Kemal Bekir'in Kanlı Düşün, Ayla Kutlu'nun Tutsaklar, Samim Kocagöz'ün Tartışma, Fakir Baykurt'un Tırpan Keklik Kara Ahmet Destanı, Samim Kocagöz'ün Eski Toprak, Demirtaş Ceyhun'un Yağmur Sıcağı gerçekten herhalde yüzden fazla kitap sayılabilir ve sadece romanlar bunlar. Öyküyü de, şiiri de benzer bir biçimde etkiledi ve hem büyük edebiyatçıların ortaya çıkmasına, hem de o günlerde var olan edebiyatçıların bu toplumsal olaya yönelmesine yol açan bir büyük toplumsal patlamaydı.

ÖRGÜTLÜ TOPLUM

Bugün bakıyoruz, biraz önce saymaya çalıştığım ve durduğum, devamını getirmediğim yazar-

ların bir kısmı da çürüdü. Bir kısmının o dönemde 68 kuşığını anlattığı bu romanlara bugün gururla imzalarını atarak yeniden yayımlatmaya yüzleri yok. Çünkü bugün söyledikleri, bugün düşündükleri orada yazdıklarının tam neredeyse tersi, tam zıddı biçimindeki bir dünya görüşüne, bir dünya düşünüşüne sahipler. Erol Toy'undan Selim İleri'sine başka onlarca kitap gerçekten sayılabilir. Taci Cılızoğlu'nun Balyoz'u, Metin İlki'nin özellikle Nöbet, Mehmet Eroğlu'nun Issızlığın Ortasında, Oktay Rifat'ın Bir Kadının Penceresinden, yani bizim sahip olacağımız miras anlamında 68'i öncesi ve sonrasıyla anlatan romanlar, öyküler, şiirler sözü geçti, Nazım Hikmet'in öncülüğüyle başlamış ve Nazım Hikmet'in o Türkçe'yi çeşitlendiren, Türkçe'nin cambaz gibi Türkçe'yi geliştiren, güzelleştiren atılımından sonra müthiş şairlerin, müthiş öykücülerin, müthiş romancıların çıkmasına yol açan çok büyük bir toplumsal olaydı. Bugün hem öyle bir toplumsal olaya ihtiyacı var, hem de o olayı edebiyatlaştıracak edebiyatçılara ihtiyacımız var, ama şuna inanmak zorundayız: Bugün yalnızca edebiyatçılar değil, gazetecisinden televizyoncusuna, radyocusuna kadar kamuoyunu oluşturan, belirleyen birçok kesimde benzer bir biçimde bir yanlış gidiş, yanlış politika izleme gibi gerçeklik var, ama şöyle dönüp baktığımız zaman bundan da umutsuz bir sonuç çıkartmamamız gerekiyor. Örneğin, 1960'lı yıllarda şöyle bir baktığımız zaman Ziraat Odalarından Mühendis Odalarına, Tarım Kredi Kooperatiflerinden Öğretmen Örgütlerine, Barolara, Tabip Odalarına, şoför odalarının yüzde 90'ı gericilerin elindeydi, Amerikan işbirlikçilerinin elindeydi, sarı sendikacıların elindeydi. O toplumsal dalga öyle bir etki yaptı ki,

1980'e geldiğimizde hiçbir oda kalmadı neredeyse sağcıların, gericilerin elinde, bütün meslek odaları, yani yaşamın her alanındaki tüm örgütlenmeler çünkü bu toplumsal olay yüksek öğrenimdeki öğrencilerle başlayan hocam söyledi, liselere de geldi, yalnızca yüksek öğrenim ve liselerle kalmayıp öğretmeninden sağlıkçısına, köylüsünden işçisine, mühendisinden berberine kadar, hatta bir polis örgütlenmesine kadar, örneğin bir Polder vardı, bir de Polbir vardı. Polder demokrat polislerin örgütünün adıydı. Polbir de o zaman MHP'li milliyetçi diyorlardı kendilerine, ama diğer taraftan Amerikan tetikçiliğini yapıyorlardı, faşistlik, ırkçılık yapıyorlardı. Polbir üyesi polislerin sayısı 7-8 binde, Polder üyesi polislerin sayısı onların on katından daha fazlaydı. Astsubay eşleri dernek kurmuştu, yani azıcık zorlasalar, izin verseler subaylar, astsubaylar da kendi çıkarlarını korumak için örgütlenme ihtiyacını duymaya başlamışlardı.

68 KUŞAĞI ONURUMUZDUR

Toplumda insanlar örgütlü insan olurlarsa, yalnız olmadıklarını duyumsarlarsa kendilerini, o kendi doğalarında var olan güçlerini açığa çıkarmak konusunda adım atarlar. Özgürlük dediğimiz şey bu zaten arkadaşlar, özgürlük bir insanın yapısında, doğasında var olan yeteneklerin açığa çıkıp çıkmaması. Eğer toplumsal düzen ya da baskılar ya da yasalar ya da yasadışı -son zamanlarda mahalle baskısı diye söz edilen- kimi baskılanmalar bir insanda var olan yeteneğin ortaya çıkmasını engelliyorsa o insan özgür değildir. Aynı biçimde bir toplumun var olan potansiyelini, yeteneğini, birikiminin açığa çıkmasını engelliyorsa bu baskılar o toplum da özgür değildir. Biz özgür olmayan bir topluma, özgür olmayan insanlardan

oluşan bir topluma doğru gidiyoruz, ama bizim birikimimiz gerek Kurtuluş Savaşını verme cesareti, gerek Kurtuluş Savaşından sonra hilafetti, saltanatı, bilmem padişahlığı kaldırarak çağdaş bir devlet olabilme konusunda attığımız cesur adımlar, gerek ondan sonraki gerçekleştirilen kurumlarda yetiştirilen cumhuriyete kendisini borçlu duyumsayan kuşaklar ve ondan sonra 3-4 kuşak daha amansız baskılara karşı 12 Mart, 12 Mart yetmedi 12 Eylül baskılarına karşı hâlâ bir gençimiz bile bugün üniversitede “*ben yurdumu seviyorum, ben cumhuriyeti seviyorum, ben Mustafa Kemal Atatürk’ü seviyorum*” diyorsa bile biz mutlu olmalıyız. Çıkıp da biri “*Humeyni’yi seviyorum*” dediği zaman üzülmeylem, yüzde 99’unun öyle demesinin şartlarıyla 60 yıldır bu ülkede eğitim verildi. Buna rağmen binlerce çocuğumuz var olsun, varsın sayısı yüzde 10 olsun, varsın üniversitelerdeki akli başında çocukların, gençlerin sayısı yüzde 10 olsun. O yüzde 10 yeter, gerçekten yeter, içtenlikle söylüyorum, bu yeter. Çünkü nice çok koyu karanlıklardan insanlığı aydınlığa ulaştırabilecek küçük küçük ışık taneleridir. Şunu tam siyah perde kabul edelim, oradan çıkan bir topluğne başı gibi bir aydınlıktan gelen ışıkla bütün o toplumu aydınlatmak mümkün olacaktır. Bizim şu anki bulunduğumuz nokta gerçekten Mustafa Kemal’i bir kez daha takdir etmeliyiz ki, çok büyük öngörüsü olan bir devlet adamıymış, bir insanmış, bir topluma gerçekten çok kısa sürede kısmet olmayabilecek bir öndermiş ki, öylesine köklü temeller atmış ki, o temelleri yıkmaya çalışıyorlar, yıkıyorlar, yıkıyorlar, yıkıyorlar, kendi gençliğine, kendi genç kızına, kendi delikanlısına kıyan yöneticilerin elinde 60 yıldır sürüm sürüm

süründürüyorlar. Buna rağmen hâlâ gerek liselerde, gerek ilkokullarda bile bazı çocuklarımız var hâlâ Atatürk sevdalısı olan çocuklar, bu müthiş bir şey arkadaşlar, 60 yıldır bu ülkenin eğitimi karşı devrimci olsun, buna rağmen bu ülkenin üniversitelerinde hadi diyelim ki hocaları eski profesörleri, doçentleri, öğrencisi. Şu anda üniversitede okuyan çocuklar 12 Eylül'den sonra doğan çocuklar, 12 Eylül'den sonra bu ülkede bambaşka bir yaşam biçimi icat edildi. Bambaşka bir yaşam biçimi insanların artık özgür insan oldukları konusunda bilgi vermeyen medya dediğimiz canavarın egemenliğinde yetişmiş olan insanlar ne kadar şanslıymışlar ki, eğitimin elinde olan yüzde 90 kısımlarının yerine ailelerinin elinde olan yüzde 10'luk kısımlarıyla insan olduklarını haykırıyorlar ve bugün gerçekten bakalım, ben bazen üniversitelere çağırıyorum, gidiyorum ve çocuklara soruyorum: “Beni niye çağırдыңız? O kadar medyatik, popüler yazar var.” Ben çalışkan bir yazarım, ben iyi bir yazar olduğumu biliyorum, o ayrı bir şey, kendimi hiçbir zaman küçümsemem, ama medyatik, bir popülerlik anlamında, çünkü üniversite öğrencileri de bu anlamda insanları çağırıyorlar. Diyelim toplantıda 100 çocuk varsa 80'inin annesini, babasını ya ben tanıyorum, ya onlar beni tanıyor, ya öğretmen çocuğu, ya avukat çocuğu ya mühendis çocuğu ve 80'lerde, 70'lerde mutlaka başına bir şey gelmiş olan insanlar. Aileler çocuklarına sımsıkı bir biçimde sahip çıkmışlar. Bir de onların çevrelerinde azıcık aklını kullanan, biz nasıl ki kendimiz, benim dedem imamdı. Ben ilkokula gittiğim, gitmediğim yıllarda Kuran'ı ezberletmeye, hatim bilmem ne, sesim de çok güzel, hafız sesine benziyor, şunu yapalım bunu ya-

palım diye yetiştirmeye çalışıyordu. O koşullarda bile ben yırtıp da “*bu işlerde bir yanlışlık var, felsefe, sizin dediğiniz şeylerden daha iyi*” deme bilincine ulaşmışsam eğer şimdi de 60 yıldır izlenen bu eğitim politikasına karşı çocuklarımız hâlâ “*biz varız ve mücadele edeceğiz*” diyebiliyorlarsa, hâlâ örgütler kurabiliyorlarsa ve direnmeye çalışıyorlarsa onlara güç vermek, onlara umut vermek, onlara omuz vermekten başka bir şey gelmemeli.

Kurtuluş Savaşından sonra bir de 68 deneyimimiz var ve o deneyin ortaya koyduğu edebiyat ürünleri de bir toplumun gerçek bir toplum olup olmadığının kanıtıdır. Bizim kanıtımız çok müthiş, 68’den 1975’e kadar yayımlanan roman, öykü ve şiirler bizim gurur tablomuzdur, onur tablomuzdur ve bir toplumun aynası odur. Aziz Nesir hep der ya “*hep doludizgin karanlığa doğru gidiyoruz. Suçlu kim? Aynaya bakın, suçluyu görürsünüz*” diyor. Biz aynaya baktığımızda hem kendi yüzümüzü, kendi eksikliklerimizi, kendi yapamadıklarımızı görürüz doğal olarak, ama aynı zamanda o aynada demin adlarını saydığım büyük insanlarımızı da, kendi insanını, kendi toplumunu anlatan insanlarımızı da görürüz. Bize bunu gösterme fırsatı verdiği için 68 kuşığı bizim onurlu bir kuşağımızdır. Teşekkür ederim.

ÖNER YAĞCI

“*Zalım!/ Hemi de kötü dini gâvur,/ Nasıl da bağdaş kurmuş toprağıma/ Gülümü harmanımı savurur!-Kara gözlerini sevdiğim oğlan,/ Bize oldu olan/ Topla Antep’i Çukurova’yı/ İzmir’i, Urfa’yı, Konya’yı/ Haydi ha!/ Ne durursun Munzur!-Engini de deli gönül engini/ Kutlayalım şol kurtuluş cengini/ Hayını, kompradoru, pezevengini/ Vur kara ye-*

ğenim vur!” Enver Gökçe, 28 Ocak 1969 günlü Türk Solu dergisinde yayımlanan Bir Milli Kurtuluş Türküsü adlı şiirinde 68 Kuşağı’nı bu dizele-riyle selamlıyordu.

68 Kuşağı, Cumhuriyet aydınlanmasının bir armağanıdır, ama aynı zamanda gençliğimizin Cumhuriyet devrimlerine bir borç ödemesidir. 68 Kuşağı, gençliğin coşkusunun, dinamizminin, yaşamı sahiplenmesinin, ütopyasının ve dünyayı fet-hetme isteğinin ete kemiğe bürünerek toprağımız-da kök salmasının adıdır. Bu kök salma, “çaresiz-liklerden çare” yaratan Kurtuluş Savaşı ve “kimse-sizlerin kimsesi” olmayı amaçlayan Cumhuriyet’in önderlerinin gerçek bir yurt haline getirdiği Tür-kiye’de “yurttaş olma” bilincinin kuşaklardan ku-şaklara geçtiğinin en büyük kanıtı olmuştur. Cumhuriyet’in kurucusu olan Mustafa Kemal ve devrimci arkadaşlarının, Nâzım Hikmet’in dediği gibi, “dağlarda tek tek ateşler” yakarak kazandırdıkları zaferden sonra oluşturduğu yapılanmayla doğan ilk kuşak Cumhuriyet çocukları, 1940 Ku-şağı’nı ve Köy Enstitülüler Kuşağı’nı yaratarak ta-rihin aynasında anlamlı bir sınav vermişti. Bu sı-nav, Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünden sonra ülkemizi yönetenlerin İkinci Dünya Savaşı yıla-rında ve sonrasında dünyada yaşananlar ışığında devrimleri sürdürmekle devrimci politikalarla vazgeçmek arasındaki ve bağımsızlıkçı, onurlu politikayı sürdürmekle Amerikan emperyalizmi-nin kurmak istediği Yeni Düzene boyun eğmek arasındaki kararsızlık ve çatışma döneminde Cumhuriyet’in yılmaz savunucusu olunarak veril-miştir. Bu sınav, o yıllarda, bağımsızlıkçı ilkeler-den vazgeçerek emperyalizmden yana politikalar izleyen iktidarlara karşı ve onların olanca baskısı-

na ve kahrına karşı Cumhuriyeti korumak için Mustafa Kemal'in örnek alınan kararlılığı ile mücadele edilerek verilmişti.

Cumhuriyet'in ilkelerini, bağımsızlığı, laikliği, yurt sevgisini öne alan bir yaşam biçimi anlayışının topraklarımızda yeşermesiydi bu kuşaklar. 68 Kuşığı, 1940'lı yılların ortalarından itibaren emeklemeye başlayan Cumhuriyet'in emanetçisi bebeklerin, bu aydınlık ufuklarda büyüyüp gençliğe adım atmalarıyla ortaya çıkan ve artık başka bir dünya arayışıyla ülkemizi emperyalist bağımlılık ilişkilerine ve emperyalist borç batağına sürüklemeyi tercih eden işbirlikçi politikalara karşı bağımsızlığın direniş mevzisi olmasıdır. 1950'li yılların sonunda: *"Olur mu böyle olur mu/ Kardeş kardeşi vurur mu/ Kahrolası diktatörler/ Bu dünya size kalır mı?"* gibi marşlarla ifade edilen bir kalabalıklaşma ve dayanışma dalgası ve Enver Gökçe'nin, *"28 Nisandı yavri hey/ Ham meyveyi kopardılar dalından..."* dizelerinde kendini bulan bir mücadele 27 Mayıs Devrimi'ni doğurmuştu. 1960'taki 27 Mayıs Devrimi bu kuşakların mücadelesinin yansıdığı önemli bir atılım olarak özgürlük ve bağımsızlık yolundaki gençliğin mücadelesine yeni ufuklar, yeni aydınlıklar açmıştı. Ülkemizin aydınlık ufuklarında, bu aydınlıklarda boy veren kardelenler olarak, bu ufukların özgür ve dayanışmacı turnaları olarak gökyüzünü fethetme sevdasıyla doğdu 68 Kuşığı. Can Yücel'e: *"En uzun koşuysa elbet/ Türkiye'de de Devrim/ O, onun en güzel yüz metresini koştı/ En sekmez luverin namlusundan fırlayarak../ En hızlıydı hepimizin,/ En önce göğüsledi ipi../ Acıyorsam sana anam avradım olsun/ Ama aşk olsun sana çocuk, aşk olsun."* dedirten önderleriyle büyüyen ve tüm gençliği

sarmakla kalmayıp toplumun tümünü kucaklayan bir sevdaya dönüştü. Neydi bu seveda, neydi 68 Kuşağı'nı yaratan iddialar dediğimizde, sorunun karşılığının, o dönemin *Kahrolsun Emperyalizm, Bağımsız Türkiye, Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye, NATO'ya Hayır, Amerikan Üslerine Hayır, Kahrolsun Emperyalizm ve Yerli İşbirlikçileri, Kahrolsun Amerikan Emperyalizmi, Atatürk Geliyor* gibi sloganlarında verilmiş olduğunu söylemek yeterlidir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan en az zararlı çıkan Amerikan emperyalizmi dünyanın dört bir yanına ahtapot kollarını uzatmıştı. Ama dünyanın dört bir yanından da çoban ateşleri gibi emperyalizme karşı mücadele yangınları başlatılmıştı. Afrika'nın dört bir yanı, Latin Amerika, Güneydoğu Asya, Vietnam, Ortadoğu, Filistin kaynıyordu. Avrupa ve Amerika kıtasında baş gösteren 68 patlaması bu koşullarda yaşanmaya başladığında ülkemizde bir karşı devrim yaşanıyordu ve bu karşı devrime dur demek için 68 Kuşağı ayağa kalkmıştı. Ülkemiz gençliği hiç de Avrupa ve Amerika gençliğinden geri kalmadığını kanıtladı. Geri kalmayı bırakın, Vietnam ve Filistin direnişlerinde simgelenen antiemperyalist öze Batı gençliğinin savaşımının da önüne geçmeyi büyük bir kararlılık, kitlesellik, dayanışma ve coşkuyla başardı. 6. *Filo*'nun bir daha yıllarca denizlerimize gelememesi, sözde *Barış Gönüllüleri*'nin toprağımızdan kovulması, ulusal değerlerimizin sahiplenilmesi, bağımsızlık bilincinin yükselmesi bu dönemin yadsınamaz zaferlerindedir. Tarihinin köklerindeki toplumsal dinamikle bütünleşmeyi başaran 68 Kuşağı, bugünün dünyasında yaşanan sorunlara ve ülkemizin geti-

rildiği yere bakıldığında haklı olmanın kıvancını yaşamaya devam ediyor.

Dünyanın en gericisi olan emperyalizme ve onun yerli işbirlikçilerine karşı mücadele etmenin erdemiyile dolu olmanın ne büyük bir kıvanç olduğunu kim yadsıyabilir? Bugünün küreselleşen dünyasında Amerikan emperyalizminin, en gerici işbirlikçileriyle birlikte tıpkı 68 Kuşığı'nın doğduğu dönemdeki gibi, dünyanın dört bir yanını, en yakın tarihte Afganistan'ı ve Irak'ı kana ve ateşe boğduğu koşullarda 68 Kuşığı ne kadar doğru davranmış denmesinin bir gurur kaynağı olduğunu söylemekten daha doğal ne vardır? Ne mutlu bu ülkeye ki 68 Kuşığı doğurmuş; tarihinden aldığı güçle en karanlık dönemlerde bile bağımsızlık ateşlerini tutuşturmayı bilen kuşaklar doğurmuş. Ne mutlu bu ülkeye ki, Şükran Kurda kul'un, "*Biz ki acılar döneminden/ Ellerimizi kirletmeden geçtik*" dizelerindeki gibi haykıran kuşaklar yetiştirmiş. Bugün o kuşakların genlerini taşıyan bağımsızlık meşalelerini, antiemperyalist savaşımı sürdürecektir birikime sahip olmanın kıvancını taşıyoruz. Bu birikim, ülkemizin dört bir yanında çoban ateşlerini yakıyor.

68, İkinci Dünya Savaşı sonrasında başkaldıran kuşığının, sömürüye ve adaletsizliğe karşı estirdiği rüzgârdır. 68, olanaksızı isteyen bir kuşığın olanaksıza ulaşma düşlerinin devam etmesidir; gençliğe duyulan bir özlem ya da abartılmış bir efsane değildir; gençliğin dünyayı değiştirme ruhuyla sürdürdüğü bir uzun yürüyüşüdür; bir gün mutlaka özgürlüğe ulaşılacağı düşünün devam etmesidir. 68, bir yürek yangınıdır; bağımsızlık ve özgürlük sevdasıdır; tıpkı Mustafa Kemal,

Köy Enstitüleri, Halkevleri, 40 Kuşağı, 27 Mayıs gibi Cumhuriyet'in ve bağımsızlığın simgesidir.

68 kuşağı, edebiyatla hep barışık olmuştur. Özellikle dünyanın dört bir yanından çevrilmiş romanlar, 68 kuşağının başucu kitaplarıydı. Ruhi Su'nun, Âşık İhsani'nin, Âşık Mahsuni'nin, Rahmi Saltuk'un türküleriyle, Nâzım Hikmet'in yeni kavuştukları şiirleriyle başlayan bu coşku dalgası kuşağının her bireyini almıştı pençesine. Maksim Gorki'nin *Ana*; John Steinbeck'in *Gazap Üzümleri*, *Bitmeyen Kavga*; Jack London'un *Demir Ökçe*; Şolohov'un *Durgun Don*, *Vatan İçin Dövüştüler*, Konstantin Simonov'un *Yaşayanlar ve Ölüler*, İnsan Asker Doğmaz, *Silah Arkadaşları*; Fedor Gladkov'un *Çimento*, Dimitir Dimov'un *Sarı Dünya* adıyla da bilinen *Tütün*; İlya Ehrenburg'un *Fırtına* ve *Paris Düşerken*; Nikolay Ostrovski'nin *Ve Çeliğe Su Verildi*; Andre Malraux'un *Umut*; Hemingway'nin *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*; Erich Maria Remarque'nin *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok*; Cengiz Aytmatov'un *Toprak Ana*, *Cemile*; Themos Kornaros'un *Fırtına Çocukları*; İgnazio Silone'nin *Fontamara* romanlarının tümünü de okumayan bir 68'li yoktur. Bunların ve daha onlarcasının o dönemde baskı üstüne baskı yaptığı, ellerden düşmediği bir gerçekliktir. Yanı sıra Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Bilbaşar, Fakir Baykurt, Bekir Yıldız gibi Türk yazarlarının yapıtları da 68 Kuşağı'nca sindire sindire okundu.

68 Kuşağı yalnızca romanlar, şiirler okumadı elbette; tiyatrosu, sineması, müziği ile sanatın tüm dallarına yoğun ilgi gösterdi. "Bizim de dağlarımız vardır *Che Guevera*" (Metin Demirtaş) diyen şairler kuşağını, *Halkın Dostları* gibi kendi dergilerini yaratmaya başladı. Bilinçlenmesinde, dün-

yayı ve insanları tanınmasında elbette yalnızca sanat yapıtlarıyla yetinmedi 68 Kuşığı. Doğan Avcıoğlu'nun *Türkiye'nin Düzeni*, Sabahattin Selek'in *Anadolu İhtilali*; Haydar Tunçkanat'ın *İkili Anlaşmaların İçyüzü*; Osman Nuri Koçtürk'ün *Gıda Emperyalizmi*; Ali Faik Cihan'ın *Sosyalist Türkiye*; Mehmet Ali Aybar'ın *Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm* başta olmak üzere ülke sorunlarıyla ilgili yapıtlar başucu kitapları olmuştu. Yaşanılan toplumsal olayların edebiyata yansması bizim edebiyatımızın da gelenekselleşmiş bir özelliğidir. Özellikle roman ve öykünün edebiyatımıza girmesiyle birlikte, yaşanılan dönemin siyasal, toplumsal, kültürel değişimleri edebiyatımızın asıl konularını oluşturmuştur. Cumhuriyet öncesindeki Batılılaşma çabaları, Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Mahmut Ekrem, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halit Ziya Uşaklıgil, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi yazarların yapıtlarında yer alırken, *Jön Türkler*'in toplum yaşamına etkileri de *Sinekli Bakkal*, *Bir Sürgün*, *Hüküm Gecesi*, *Üç İstanbul*, *Kurt Kanunu* gibi yapıtlarda anlatılmıştır.

Ulusal akımların doğmasıyla birlikte de ulusallık arayışı özellikle Ömer Seyfettin'in yazdıklarıyla başlamış ve edebiyatımız, Doğu-Batı sorunlarının temelinde, Ulusal Kurtuluş Savaşı'yla birlikte ulusal bir kimliğe bürünmüştür. Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin gibi usta yazarların "*Ulusal Kurtuluş*"la ilgili yapıtlarından sonra da çağdaşığa ulaşma çabesindeki Cumhuriyet'in yaşadığı sorunlar ve Tek Parti dönemi de, roman ve öykümüzün asıl konularını oluşturmuştur. Daha sonra yaşanılan Demokrat Parti iktidarı ve 27 Mayıs dönemiyle ilgili

olarak, Memduh Şevket Esendal, Halikarnas Balıkcısı, Sabahattin Ali, Kemal Tahir, Samim Kocagöz, Attilâ İlhan, Orhan Kemal, Aziz Nesin, Rifat Ilgaz, Yaşar Kemal, Kemal Bilbaşar, Vedat Türkalı, Erhan Bener ve Köy Enstitüleri'yle başlayan akımdan Mahmut Makal, Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Mehmet Başaran gibi yazarlar önemli yapıtlar üretmişlerdir.

Ezen-ezilen çatışması üzerine kurulan, olay örgüsüne ağırlık veren, yoksulluğun sorunlarının öne çıktığı, yaşam ve çevre koşullarının gerçekçi yapıyla sunulduğu, insanın güzelleştiği bu dönemin yapıtları, sınıfsal bir temelde yükselmişlerdir. Edebiyatımızdaki bu gelişim doğal olarak 68 Kuşağıyla da örtüşmüş, kuşağın -özellikle de 12 Mart dönemi ve sonrasında- yaşadıkları ve yaşananların siyasal-toplumsal gerçekliğe etkileri, öncesi ve sonrasıyla, dönemin edebiyatının yakından etkilendiği bir konu haline gelmiştir. Kitle hareketleri, siyasal eylemler, hapisaneler, işkenceler edebiyatın da konusu olmaya başlamıştır. 68 Kuşağının antiemperyalist, yurtsever, paylaşımcı, özverili sevdası, coşkusu, umudu ve kavgası, roman ve öykünün ilgilenmek zorunda kaldığı bir olgu haline gelmiştir. Siyasal-toplumsal yaşamdaki altüst oluş ve bunun bedelini ödeyen bir genç kuşak, çeşitli kişilerle, çeşitli olaylarla, önerdiği ve uygulamak istediği yaşam biçimiyle kendi kültürünü sergileyen bir edebiyatın malzemesini ve temelini oluşturmuştur. Bu gerçekliğin dışında kalmayı yeğleyen kimi yazarlar olsa da, romancılarımızın ve öykücülerimizin önemli bir kısmı, toplumunda yaşanan 68 patlaması'na duyarsız kalmamış, bu gerçekliğin edebiyat yoluyla toplumsal tarihimize katılmasını sağlamıştır.

Bugünden düne bakınca görülen odur ki, edebiyatımızı da derinden etkilemiş olan ve eylemleriyle toplumsal düzenin çarpıklıklarının giderilmesini, ileriye doğru değiştirilmesini savunan bir 68 Kuşığı olayı, toplumun geleceğini etkileyen bir kültüre dönüşmüştür. Bu kültürün edebiyatımızdaki yansımaları elbette böyle bir yazının boyutlarının çok ötesindedir. Konuyu, ayrıntılı bir edebiyat tarihi araştırmasına bırakarak burada yalnızca dönemle ve kuşakla ilgili belli başlı yapıtları kısaca belirlerken ilgi çekici iki noktayı şöyle söylemek gerekir: Birincisi, 68 Kuşığı, yaşadıklarıyla romancıların ve öykücülerin bir kısmını etkilemiş, bunların kuşakla ilgili yapıtlar üretmesine neden olmuş; ikincisi ise, kuşak kendi içinden, kendisini yaşayan yazarların ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1960 sonrasının nispi demokratik ortamında filiz veren 68 Kuşığının içinde yaşadığı çalkantılı dönem, insana ve yaşama yönelen kimi edebiyatçıların yeni yönelimi olmuştur. Bireyin özel sorunlarını öne çıkaran yazarlar ilgilenmese de, toplumsal sorunları irdelemeyi sürdüren yazarların somut gerçeklikten yola çıkan yaklaşımları edebiyatımızı zenginleştirmiştir. Kente göç, dış göç, aydın sorunu, kadın ve emekçi sorunları bu dönemin toplumsalcı yazarlarının işlediği başlıca temalar olmuştur.

Bu noktada şunu söylemek kaçınılmazdır: Toplumu derinden sarsan, toplumun geleceğini etkileyen önemli bir dönüşümün yaratıcısı olan 68 Kuşığı ne yazık ki, toplumu etkileme gücü oranında edebiyatımıza yansıyamamıştır. Dönemin hemen ertesinde sığına yazılmış olan ve aşağıda adlarını sayacağım birkaç yapıt dışında, ne yazık ki 68 Kuşığının insanları ve onların ger-

çekleştirdikleri, onlarla birlikte toplumun kazandığı değerler yeterince edebiyata yansıtılmamıştır. Bu açıdan yazarlarımızın önemli bir sorumluluk altında olduklarına inanıyor; bunu derken, dönemi, dönemin kimi olaylarını ve kişilerini öyküleştirilen, romanlaştıran yazarlarımızı görmezden gelmenin de yanlış olacağını da eklemek gerekir. 68 Patlaması ve ardından “balyoz”la gelen 12 Mart dönemini konu edinen yazarların yapıtları, daha önceki toplumsal edebiyat geleneğinin devamı gibidir. Ülkenin ağırlıklı olarak kırlarda yaşanan sorunları artık büyük kentlerdedir ve sorunlarla birlikte bir kısım insanların eylemleri de kentlerde patlamaya başlamıştır. İşte bu patlamanın merkezi olan 68 kuşağının başkaldırısı ve kitlesel eylemleri edebiyatımızda yok denecek kadar azdır. Bu noktada 68 Kuşağının romanının ve öyküsünün henüz yazılmadığını söylemek haksızlık etmek değildir. Yazılanlar, 68 Kuşağının yenilmesinden sonraki yaşananlardır, 12 Mart’ın getirdikleridir.

Bu yaklaşımla roman ve öykü dünyamıza bakınca şunları görmekteyiz: Sevgi Soysal’ın *Şafak*’ı; Erdal Öz’ün *Yaralı*’nı; Füzüzan’ın *47’liler*’i, 68 Kuşağını, yaşadığı dönem, kişiler ve olaylarla eksen kabul edip geleceğe aktarmaya çalışan romanların, dönem içinde sıcağı sıcağına yayınlanan ilkelerindedir. Bu romanlarda, 68 Kuşağının cezaevlerinde, sıkıyönetimlerde, karakollarda, mahkemelerde, sokaklarda yaşadığı sarsıcı olaylar yakın tanıklıklarla, somut gözlemlerle sergilenmiştir. Tarık Dursun K.’nin *Gün Döndü*; Adalet Ağaoğlu’nun *Bir Düğün Gecesi*; Çetin Altan’ın *Büyük Gözaltı* ve *Bir Avuç Gökyüzü*; Melih Cevdet Anday’ın *Gizli Emir*; Samim Kocagöz’ün *Tartışma*; Pınar Kür’ün *Yarın Yarın*; Ayla Kutlu’nun *Tutsaklar*, Ka-

çış, Kemal Bekir'in *Kanlı Düğün* adlı romanları da 68 Kuşığının yaşadıklarından kesitler sunan romanlar olmuştur.

Birçok roman da, toplumda yaşanan bu sarıntının titreşimlerinden etkilenerek oluşturulmuştur ve bunlardan örnek vermek gerekirse, Fakir Baykurt'un *Tırpan*, *Keklik*, *Kara Ahmet Destanı*; Samim Kocagöz'ün *Eski Toprak*; Demirtaş Ceyhun'un *Yağmur Sıcağı*; Oktay Rifat'ın *Bir Kadının Penceresinden*; Burhan Günel'in *Ve O Güzel Kadının Çocukları*; Sevgi Soysal'ın *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*; Erol Toy'un *İmparator*, *Kördüğüm*, *Gözbağı* sayılabilir. Mehmet Eroğlu, *Issızlığın Ortasında*, *Geç Kalmış Ölü* ve *Yarım Kalan Yürüyüş* romanlarında kendisinin de içinde olduğu kuşağın kimi insanlarını kahraman yaparak anlatırken; Selim İleri, *Ölüm İlişkileri*, *Bir Akşam Alacası*, *Cehennem Kraliçesi*; Esin İnan, *Karanlıktaki Aydınlar* romanlarında, arka plan olarak 68 olaylarını ele almıştır. Öner Yağcı, asıl olarak 12 Eylül dönemini anlattığı *Turnalar* romanında 68 Kuşığından gelen kahramanlarının o günlerdeki yaşam parçalarının da aktararak yıllar sonraya getirirken; 12 Mart öncesi ve sonrasını anlattığı *Gökyüzüne Akan Irmak* romanında kendisinin de bir parçası olduğu 68 Kuşığının yaşadığı kimi olayları, kahraman olarak aldığı sıradan militanlar aracılığıyla ve toplumsal yaklaşımla aktarmış; 68 Kuşığından bir devrimcinin yaşamını anlattığı *Kaptan* romanında da öncesi ve sonrasıyla 68 coşkusunun yaşandığı dönemden kesitler sunmuştur. Erdal Öz, *Kanayan* (1974); Sevgi Soysal, *Barış Adlı Çocuk* (1976), *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu*; Tanju Cılızoğlu, *Balyoz* (1974); Fakir Baykurt, *İçerdeki Oğul* (1974); Metin İlkin, *Nöbet* (1971) adlı öykü kitaplarıyla

dönemin en başarılı öykülerini sıcağı sıcağına sunmuşlardır. Bu liste elbette eksik bir listedir. Asıl söylenmesi gerekense 68 Kuşağı'nın hâlâ yazılmayı beklediğidir.

AHMET NERGİZ

Aslında söz çok uzadı. Sevgili Öner Yağcı zaten epey açtı bu konuyu, edebiyat konusunu. Ben çok kısa bir şey söylemek istiyorum, 68 kuşağı bilimsel anlamda anlaşıldıkça 68 kuşağının edebiyatı da yerli yerine oturacaktır. Pınar Kürler, Adalet Ağaoğulları, Çetin Altan'lar, 68'lilerle ropörtaj yapıp Taraf Gazetesinin yanına geçen Alev Er'ler, 68'in yaşayan şairleri olarak İsmet Özel'ler, Özkan Mert'ler, Nihat Behramlar, Ataoğul Behramoğulları, Aydın Hatipoğulları, Egemen Berközler, yani 68'in o ikili kimliği Türkiye'de ayağı yere basan, ondan sonra dağlara çıkılma dönemi, silaha sarılma döneminde vardığı nokta bilimsel anlamda analiz edildiği müddetçe bu edebiyat da bu şekilde analiz edilecek, edebiyatı, gerçek edebiyatı ortaya çıkacak. “Biz bayanlara bacı diyorduk” gibi Adalet Ağaoğulları, Pınar Kürlerin Yarın Yarı, Çetin Altan'ların sapıklıklarını anlattıkları “Bir Avuç Gökyüzü” gibi şeyler kaybolacak, 68'in gerçek edebiyatı şimdi yapılmamış mı, yapılmışları var, ama genellikle bu ana kadar 68'in edebiyatı gerçek anlamda yapılmadı. Kıyısından, köşesinden arka plan olarak kullanıldı. Bu çözülmüş, yani 1968 olayı Türkiye bağlamında, dünya bağlamında demiyorum, Türkiye'ye ayakları yere basan o bağlamda çözülmüş bunun edebiyatı da çözülecek diyorum. Teşekkür ediyorum.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

Şairler kısa konuşur dedikse bu kadar da kısa olmazdı, ama zamanı, süreci hesapladığı için biz Hasan Hüseyin'e yine burada tamam diyoruz, ağzına sağlık diyoruz. Ahmet Nergiz arkadaşşıma ressam, şair, öğretmenliğe hâlâ devam eden, çünkü benden çok daha genç, ben emekli oldum, 11 yıl oluyor, Ahmet hâlâ öğretmenliğe devam ediyor. Muvazzaf öğretmen, tertibim, çok da iyi futbol oynardı. Öğretmen okulunda biz kendisine o zaman meşhur bir Fransız futbolcu vardı, Popa derdik. Onu da hiç tabii şu ana kadar kendisine senelerdir görüşüyoruz, bir de sizden laf çıkmaz, cumartesi cemaatimiz var ve biz de bir cemaat mensubuyuz. Böyle olmuyor, şuramızda yan tarafta oturuyor Berham, neyse sözü açalım, burada böyle dinlemeler bugünlerde güncel, dinleyen varsa onlar da merakta kalmasınlar, onun için açıklayalım; cumartesi günleri buluşuyoruz biz, bizim kuşağımız, eski dostlar, arkadaşlar cumartesi günü sizi de davet ederiz. Tahtaköprü'nün hemen yanında demiryoluna yakın adres de verelim ki zorluk çekmesinler, Bakırköy'de Kenan'ın Çayocağı'nda buluşuyoruz. Cumartesi günü saat 09.00'dan 11.00'e kadar, bazen sarkıyor sohbet koyuysa 11.30'a kadar cumartesi cemaatimiz bir araya geliyor. Dereden, bükten, oradan buradan konuşuyoruz. Cemaatin sürekli müdavimleri yanımda, şılımız da burada Behram. Buyur Ahmet Nergiz.

AHMET NERGİZ

Söylenmesi gereken her şeyi söylediler aslında. Ben önce Hüseyin arkadaşşımin en başta söze başlarken "45 yaşındakiler" dedi, ben 22 yaşında-

yım, hâlâ 68'deyim, ona itiraz ediyorum. Ayrıca ben sanata genel olarak bakacağım. Edebiyat olarak değil de sanat olarak, çünkü ben aslında edebiyatçı değilim. Birkaç şiirim var yazdığım, kitabım var, ama onlar sadece benim içimden gelen duygularımı yansıtan şeyler, ama esas olarak ben resim yapıyorum, ressamım. Onun için kısaca 22 yaşındaki 68'li bir kişinin sanata nasıl bakması gerektiğini kısaca anlatmaya çalışacağım.

68'Lİ OLMAK ÖVÜNÇ KAYNAĞIDIR

68'linin sanata bakışı; biz her şeyden önce yaşayan bir varlığız. Temel ihtiyaçları olan, düşünebilen, yorumlayabilen, yorumları tasarlayıp yaşama geçirebilen, iyiliği yaratabilen, eskiyi değiştirebilen, üretebilen bir yapıya sahibiz, insanız. Duygularımız, düşlerimiz, hayallerimiz var, bazen çok cesur, bazen çok korkak, bazen çok sevecen, bazen acımasız oluruz. Ölümüne sevmesini de biliriz, nefret etmesini de. Yani sizin anlayacağınız tıpkı tüm canlılar gibi karmaşık bir yapıya sahibiz. Bu karmaşadan kurtulmak için sürekli okuyup öğrenmeye, bilime, kültüre, ilgiye ve sevgiye ihtiyacımız var. Her insanın olduğu gibi ve biz bu toplumda yaşıyoruz. Toprakları, dilleri, töreleri olan, yazıtları, yapıtları, şarkıları, türküleri olan bin yıllardan beri bir teknede yoğrulan, aynı fırınlarda pişen, ana diye topraklarına Anadolu diyen ve biz bu topraklar uğruna yıllar yılı düğüne gider gibi ölüme giden, korksak da sevgimiz, cesaretimizi kamçılayınca kahraman olan biz, kız alıp kız veren, akraba olan biz, yani Anadolu halkı olan biz ayrımsız yaşamak tutkusuyla yanan biz emperyalizmin boyunduruğuna koşulmuş, emeği tutsak edinmiş, dünyanın yaşam kaynağının ilk fişkırdığı kültür pınarlarının çağladığı yaşama

(87.07) ararsan bulabileceğin bereketli topraklarda yaşayan biz, şimdi ele güne muhtaç, aç biilaç bin yıllardan beri yaşamı kuran biz. Birlikte utkularımız oldu, yenilgilerimiz de oldu, acıları da paylaştık, tatlıları da ve biz dertlerimiz olsa da, sıkıntılarımız olsa da başkalarının değirmenine su taşımadan girersek kol kola, düşersek özgürlüğün yollarına engel mi dayanır bize? Biz kurarız bize yakışan bir dünya. Böyle düşünen, bu içten duygularla kaynayıp coşan bizlerden biriyim, bir insanım. İnsan olmanın onuruyla yaşamak, omuz omuza koymak istiyorum özgürlüklere. Bir insanım, bir 68'liyim, bununla övünüyorum. Gelin dostlar, biz olalım, biz diyelim. Açalım kucaklarımızı, bu uğurda gerekirse feda olsun canlarımız. Bu yolda ışık saçsın sanatımız. Bu nedenle sanata bakarken bu pencereden bakmalıyız. Sanat, sanatçının duyguları, hayalleri, düşleri, maddi yaşamı, kültür birikimi ve bilinciyle yoğurup süsleyerek koşulları zorlayarak yarattığı izleyicisini etkileyen bir olgudur. İzleyicisi olmayan ya da belli kuralarla sınırlı olan sanat da, sanat eseri de bal yapmayan arıya benzer. Sanat eseri izleyicisine estetik hazların yanında ileriye dönük bir adım atmasına yönelik ipuçları vermektedir. Düşünelere yollar düşüren öğeler taşınmalıdır. İzleyenle yaşama ilişkin ufuklar açmalıdır. Sanatçı dar kalıplar dışında tüm dünyaya biz olabilmenin ışıklarını yayabilmelidir. Barışa dair, özgürlüğe dair, dostluğa, kardeşliğe, insan olma bilincine dair renkler uçurmalıdır kuşların kanadında. Dört bir yana sanatçı bir faniye değil, insana yönelik tüm güzelliklere aşık olmalıdır. Aşkını özgür haykırmalıdır. Yaşamın masmavi göklerine ve sanatçı sanata, doğaya, insana aşık olmalıdır ve özgür olmalıdır, eserlerinde

dile gelmelidir güzel. Sanatçının bilgeliği, düşleri, hayalleri izleyicinin düşlerini, hayallerini ve bilincini kuşatabilmelidir. Sanat işlevini yerine getirsin, ancak bu yolla sanatçı toplumla kucaklaşır. Toplum sanatı ve sanatçıyı bağrına basar, sanatla tanışır, sanat toplumun tüm katmanlarına yayılır. İnsanlık, özgürlüğün ve insan olma onurunun bilincine varır. Ben sanata böyle bakıyorum. Eğer sanatçı toplumunun gerçeklerini görüp, onları bir adım ileriye getirmek, toplumdaki insanları sanatla tanıştırap, bilimle tanıştırap daha ileriye götürmek için mücadele edebiliyorsa o zaman sanat işlevini yerine getirir. 68’li ta o zaman bu işe böyle bakıyordu bana göre ve bugün de 68’li gerçek 68’li olanlar böyle bakıyor. Sanatını yaparken hiçbir şeyden korkmadan açıkça düşündüklerini sanatının ulaştırmak istediği kişilere dile getiriyor. Edebiyatta bunu yapıyor, resimde bunu yapıyor, müzikte bunu yapıyor ve bunu yapmaya devam edersek biz emperyalizmi de insanların emeğine el uzatan tüm sömürgenleri de dize getiririz ve bu muhakkak gerçekleşecek. Teşekkür ediyorum.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

Ahmet Nergiz, Ağzına sağlık diyoruz. Söz Behram Yıldız’da. Behram Yıldız istiklal yoluna sahip bir yöreden geliyor. Son çıkardığı şiir kitabının adı da “İstiklal Yolu”. İstiklal yolunu yapan, istiklal yolundan Ankara’ya mühimmat, cephane ulaştıran, İnebolu’da Sovyetlerden gelen silah, mühimmatı, lojistiği, İstanbul’dan gelen milli mücadeleye katılmak için 1919-1922 arasında vatanseverleri her türlü kaynağı, cepheye işe yarayacak her türlü malzemeyi İnebolu’dan başlayarak Küre Dağlarından, Ecevit Hanından, Seydilerden, Ağlı’dan, Devrekhane üzerinden Kastamonu’ya, ora-

dan Ilgazları tırmanıp Çankırı'ya inip, Ankara'ya kadar yetiştiren, ulaştıran yüzlerce, binlerce kağından oluşan kağıt kollarının oluşturduğu bir yol, bir karınca zinciri gibi. Bu yolun adı İstiklal Yolu. Bu yol geçenlerde sembolik açılışı yapıldı, 8 Haziran 2008 tarihinde yeniden bu yol uluslararası standartlara göre haritalandı, kodlandı, birebir orijinal İstiklal Yolu şu andaki asfalt farklı bir güzergahtan geçiyor. Ecevit Hanı yıkılmıştı, yeniden canlandırıldı. Bir menzil noktasıdır, kağıtların mola verdiği bu süreçte bu yolda şehitler veriliyor, bu yolda çocuklar şehit oluyor, kadınlar şehit oluyor, insanlar şehit oluyor. Böyle bir yol yeniden ulusal hafızamıza, ulusal belleğimize, unuttuğumuz bazı şeyleri hatırlatma anlamında yeniden gündeme geldi. Bu ayın National Geographic Dergisinde Turgut Özakman'ın kaleme aldığı bir yazının da konusudur bu yol ve uluslararası üne sahip bir fotoğrafçı tarafından da fotoğraflanmıştır. Bu ayın çıkan bir dergisini aldığınızda bu yolun öyküsünü biraz daha geniş olarak okumanız mümkün olacak.

Bu yol 8 Haziran 2008 tarihinde geniş bir katılımı İnebolu Atatürk'ün Şapka Devriminde söylev verdiği İnebolu Türk Ocağı önünden başlayan, sıfır kilometresi orası olan bu yol açılmadan önce sanki bugünleri öngörmüş gibi kitabına, şiir kitabına bu adı veren Behram Yıldız, İstiklal Yolunun yazarı Behram Yıldız buyurun.

BEHRAM YILDIZ

Benim en büyük şanssızlığım bu zaten, konuşma ustalarının peşinden benim gibi konuşma özürlü birisi bir şeyler söyleyecek, hakikaten zor. Kastamonu'da bir söz vardır; *“herkes kaşık yapar,*

ama İnebolu gibi sapının ortasına denk getiremez” derler. Ben de bu konuşma konusunu bir türlü sapının ortasına denk getiremiyorum.

TAM BAĞIMSIZ TÜRKİYE

Kurtuluş Savaşından bağımsız bir devlet çıkarmış bu yurdun çocukları Mustafa Kemal Atatürk’ün devrimlerinin travma yarattığı gerıcilere karşı 27 Mayıs 1960’ta noktalanın hareketi başlatmışlardır. 1961 Anayasasıyla gelen demokrasi günlerinin ardından Amerika Birleşik Devletleri emperyalizmiyle veya Amerika’nın emperyalizmiyle yapılan ikili anlaşmalar ülkemiz üzerinde yeniden kara bulutların dolaşmasına sebep olmuştur. Tam bu sırada başlayan ve Avrupa’yı karıştıran 68 olayları haliyle Türkiye’de de yansımaları bulmuştur. Ülkemiz üniversite gençliğinin duyarsız kalacağını zaten düşünmemiz de mümkün değildi. Bu hareket ülkemiz gerçeğine bambaşka bir nitelik kazandırdı. Refah ülkelerinin gençliğinin taleplerinin de ötesinde yeniden Mustafa Kemal çizgisinde tam bağımsız Türkiye istemlerini seslendirdiler. Onun için diyoruz ki, bizim 68’imiz onlarınkiyle aynı değildir. Onlar sonsuz özgürlükler istedi, cinsellikten dem vurdu, bizler ise sevmeyi dahi öğrenmeden kendimizi sorunlarda tabutluklarda, mahpuslarda, ölümlerde bulduk.

68 kuşağı onurunu... birlikte yaşamıştır. Verilen mücadele tam bağımsız Türkiye mücadelesidir. Emperyalizmi kovma mücadelesidir. Bu yolda cezaevlerine düşmüşlerdir, ancak dik durmasını bilecek, onurluca olmayan suçlarının cezasını çekmişlerdir. İşkence tezgahlarında ölmüşlerdir, ama onurlarından ödün vermeden, darağacına çekilirken dimdik başlarıyla tam bağımsız Türkiye’yi ve

Mustafa Kemal'i haykırmişlardır. Yeniden türeyen Ali Kemallerin, Dürizadelerin yüzüne tükürürcesine vurmuşlardır tekmelerini sehpalарına korkusuz, dağ başlarında, varoşlarda vurmuşlardır sorgusuz.

Bu kuşağın bir parçası olarak karşınızdayım. Bu nedenle de bu kuşağın eylemleri ve sonuçlarının şiirime yansımaması düşünülemez. Şiirlerimde çocukluk ve gençlik yıllarımın etkisi, doğup büyüdüğüm yörenin etkisi mutlaka yansımıştır ve yansıma Daday Çayı 1, 2, 3, 4 isimli şiirlerimde, hapislik dönemine ait şiirlerimde ve “Sonsuza Rüzgarda 68” isimli kitaptaki şiirlerimde açıkça görülmektedir. Şiirlerimde doğup büyüdüğüm yöre çoğunlukla gündemdedir. Daday Çayı, İnciyes, Ballı Dağı, Ilgaz Dağları, Haçat, Sarıyazma, Sepetçioğlu olarak bunlar bize gelir. İstiklal Yolu olarak Kuvayı Milliyede kutsanır ve motifleşir. İlk kitabım Sevdalanmak 2003'te yayınlandı. Daday Çayı 3 isimli şiirimden birkaç dizeyle yöremi anlatmak isterim.

*“Ben Ballıdağdan aldım ilk sütümü
Emzirdi dingin gül memelerinden
İsfendiyarlardan ilk oksijenimi
Yiğitliğimi Ilgazlardan
Anla beni”*

Mayıs 2004'te yayınlanan ikinci kitabım Namlılar Çiçek Açmaz Zulmün Elinde ABD emperyalizminin Irak'ta katlettiği çocuklar için yazdığım bir şiirin adını verdiğim kitaptır.

*Sokak sokak adına yazıldı ölüm
Milyar dolarların öyküsünde sevmeler
Köreltilmiş ateşi güneşin*

Üşüdün, üşüdü ana kucağı
 Ve sen ağladın çocuk
 Namlular çiçek açmaz zulmün elinde
 Karanfil takılsa bile
 Ve sen anladın çocuk

Daha da uzun olan bu şiirden birkaç dizeyi sizinle paylaştım. Ekim 2004 yılında yayınlanan üçüncü kitabım Üvey Kanadında ilk iki kitabımda olduğu gibi sevda şiirleri ve bu şiirlerin içerisinde not düşülmüş sosyal yaralar dizelere yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu kitap yayınlanmadan önce ABD emperyalizminin aşâğılık temsilcisi Bush ülkemizi kirletmeye gelecekti ve biz 68 kuşağı olarak buna duyarsız kalamazdık. 20 Haziran 2004'te Vedat Demircioğlu'nun katledildiği Gümüşsuyu'nda toplandık. Amerikan 6. Filosu Kabe yaparak namaz kılanlara inat onları denize döktüğümüz Dolmabahçe'ye yaşlı gırtlaklarımızın tüm gücüyle bağırarak "kahrolsun Amerika bağımsız Türkiye" diyerek yürüdük. Bu onurun anısına yazmış olduğum şiirden birkaç dizeyi sizinle paylaşmak istiyorum.

Yürüdü beş yüz ak saçlı kadın ak saçlı adam
 Milyonlarca yürek ellerinde
 Dik başlarında onur ve bitmeyen türkü dillerinde
 Yürüdü beş yüz ak saçlı kadın ak saçlı adam
 Bir çırpıda bitirdi yolu
 Yürüdü Gümüşsuyu'ndan türkülerle
 Tek hedef Dolmabahçe gözlerinde
 Onlar ki, işkence tezgahlarında kalmış
 Dağlardan, kırlardan, varoşlardan dönüşte
 Oysa ki, bu kadar mıydı onlar

Çoğunun yüreğinde kurşun yarası

Bağımsızlık türkülerinde kaldı bilinmez kaç yarısı

Sevgili Öner Yağcı'nın denemeleri, Ahmet Nergiz'in resim ve şiirleri, Hasan Hüseyin Yalvaç ve benim şiirlerimden oluşan Sonsuza Rüzgarda 68 Ocak 2005 tarihinde yayınlandı. Otuz bölümden oluşan bu şiirimde bağımsızlığın, yurtseverliğin ve emeğin kutsallığını anlatmaya çalıştım. Denizi, Hüseyini, Yusufu, Mahiri, Ulaş, Kaypak-kayayı, yani tarihe not düşenleri anlatmaya çalıştım. Bu kuşığı Füzuran, Nihat Behram, Erdal Öz, Öner Yağcı, Turan Feyzioğlu da birçok eserle anlatmaya çalıştılar. Daha da anlatacak çok şey olduğunu düşünüyorum. Bu otuz bölümlük şiir bir kuşağın yazdığı destanın dizelere dökülmeye çalışılmasıdır.

Kardelenler soldular ağaçlarında

Mor sümbülüm yasta

İşkence tezgahları

Sevgi yarım kaldı ana rahminde

Niksar'da ne oldu narçiçekleri

Anadolu'm hep bunların arında

Geç kalır, hiç kalmaz

Hesap yarında

Doğacak yavru gibi ana karnında

Son kitabım İstiklal Yolu 2006 Ekim ayında yayınlandı. Bu kitabın adı İstiklal Yolu, bu bir destandır. Ancak bu destanı ben yazmadım. 1900'lü yılların başından 1923'lere kadar süren Galiçya'dan Yemen'e, Trablus'a, Çanakkale'den, Sakarya'ya, Dumlupınar'a varan bu toprağın insanları, evlatları yazdı. Bana da sadece dizelere dökmek düştü. Bu kitabın ismini de ben koyma-

dım, bu ismi hiç işgal görmediği halde şehitler abidesine dönen Kastamonulu Kuvayi Milliyeciler koydu. Bana da sadece kapağı yazmak düştü. Ben bu kitabı çıkartarak beni var eden, büyüten bu toprağa, bu yurda borcumu ödemeye çalıştım. Böylesine bir dönemde bu ülke insanların bağımsızlıktan ve özgürlüklerinden vazgeçemeyeceklerini hatırlatmaya çalıştım. Bu kitabın çıkışında Şerife gelinlerin, Halime çavuşların, Rahime kaptanların, Zekiye Kamuran hanımların, üsteğmen Şevket'lerin, hafız Osman efendilerin, Akdelioğlunun, Horozoğlunun, Haymandioğlunun ellerinden öpme arzusu yatmaktadır.

Ölüm rest çeker yaprak tepeden

Yiğitler de ölüme

Tabanı parçalanmış ayaklar

Matarasında bir apa su

Yaman dövüşür Avsarlar

Hele atmasın kendini bir meşe dibine

Hele şöyle irice bir kaya

Artık araçlı Kahyaoğlu Aziz'in

Varsa bir de mermisi

Değme keyfine

Çok teşekkür ediyorum.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

Behram büyükbabası muallim Hüsnü Efendinin de bir Kurtuluş Savaşı gazisi olduğunu, İstiklal Madalyasını ömrü boyunca onurla taşıdığını ve daha sonra kendilerine miras bıraktığını tevazu sahibi olduğu için söylemedi.

Değerli dostlar, ben tüm konuklarımıza İstanbul Barosu adına teşekkür ediyorum. Gerçek-

ten bizi gerçek 68 ruhuna, gerçek 68 anlayışına, bu toprakların insanlarının, bu toprakların onurlu insanlarının, baş eğmez insanlarının antiemperyalist, antifaşist duruşuna götürdüler. Emeğe saygı, insanlara saygı, insanlığa sevginin nasıl edebiyat ortamında da bir anlayışa dönüştüğünü, şiire dönüştüğünü, öyküye dönüştüğünü, romana dönüştüğünü, geniş bir yelpaze içinde, geniş bir perspektif içinde anlattılar. Huzurlarınızda tüm dostlarımıza İstanbul Barosu adına teşekkür ediyorum, bundan sonraki etkinliklerimizde daha geniş katılımlarla bir arada olacağımızı düşünüyorum. Hepinize saygılar sunuyorum, ama arkadaşlarımızın herhalde ikinci turda bu boyutta bir konuşma yapmamızın süre olarak imkanı yok, ama söylemek istedikleri kaldıysa birkaç cümleyle söyleyebilirler. Ben Müşür abiden başlıyorum, ama dediğim gibi kısa tutmak kaydıyla, çünkü benim kızım da Antep'ten geldi, havaalanından eve ulaşır, evin anahtarı da bende.

Av. MÜŞÜR KAYA CANPOLAT

68 kuşığını anlatırken aynı zamanda şiir yazan bir arkadaşınız olarak şunun farkına vardım: Şiirin birtakım rakipleri vardır, rakipsiz değildir. Hatta şiire düşman olanlar da vardır, dost olanlar çok azdır, hatta giderek belki de azalıyor. Ancak şiirin asıl rakibinin eylem olduğunu gördüm. 68 kuşağıyla beraber çalışırken, onları savunurken şunu gördüm: Yani şiirin asıl rakibi belki de tek rakibi eylemdir. Her ne kadar eylem sırasında slogan olarak yine de şiirler bayrak gibi yapılırsa bile, şiirin inceliği ve lirizmi eylem sırasında ne yazık ki fazla dikkate alınamaz. Çünkü o sırada eylemin kaideleri geçerlidir. 68 kuşağı bu sebepten dolayı kendisi eylem içinde olduğu için belki kendi şiiri-

ni yaratamadı, onu sonraki kuşaklar yaratacak diye düşünüyorum.

ÖNER YAĞCI

Efendim birkaç cümle yine Enver Gökçe'den, çok anlamlı:

28 Nisan'dı yavru hey

Ham meyveyi kopardılar dalından

28 Nisanda 1960'ta öldürülen Turan Emek-siz'le ilgili bu dizeleri yazıyor. Çok anlamlı bir dize, yani 28 Nisanda genç olanlar Cumhuriyetin daha ham meyvesiydiler. Asıl insan olmaya ondan sonraki kuşaklar başlayacaktı. Ne yazık ki, bunu kestiler ve izin vermediler diye şair aydınlığı ve duyarlılığıyla bu iki dizelik şiirinde de bizi uyar-mıştı.

HASAN HÜSEYİN

Söz gümüşse sükût altındır diyor. Bugün bu oturumda hep altını tercih etti. Basiretli bir tacir gibi davrandı. Ahmet buyur.

AHMET NERGİZ

Ben de bu bölümde size bir şiirimi okuyayım.

Güneş yüzüyle gülümseyecek

Bir amansız yangının ardından

Kardelenler dik küller içinde açan

Hasretimiz dem almakta hakça

Özgürlüklerden, kardeşlikten, bağımsızlıktan

Türküler söylemekte hep bir ağızdan

Sevgileri uçurmaktı güvercin kanadında

Dünyanın tüm halklarına kültürün beşiği

[Anadolu'dan

Uzandık dağların doruklarından

Yağmurun ardından gökyüzüne
 Alıp avuçlarımıza ebem kuşağından renkleri
 Döktük karanlıkların üstüne
 Önce mora, ardından kırmızıya, maviye, sarıya
 [döndü karanlık
 Sürdükçe güller sürgünü sevdalarımız
 Güzele varacağımıza inandık
 Ve inandık ki, emekle, bilinçle, dostlukla bir daha
 [gitmemek üzere
 Yaşantımıza doğacak aydınlık
 Bize dinazor diyorlar
 Varsın desinler
 Biz ölmedik, yaşıyoruz
 Ve yaşayacağız döndükçe dünya
 Her zaman bakınca dağ doruklarına
 Barışa kanat uçuran güvercinlerin
 Güneş gözlerinde gülümseyecek
 Kumandan Che Guevera

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

ŞERİFE GELİN

Kastamonu Cumhuriyet Meydanında Tankut Öktem'in geçenlerde kaybettiğimiz büyük heykeltıraşın bir heykel kompleksi vardır, bir heykel bütünlüğü vardır. Bu heykelin en dikkat çekici figürü önünde, en önde görülen bir çift öküzün önünde görünen kağnisında mermi ve mühimmat taşıyan bir kadın heykelidir, genç bir kadın heykelidir, övendiresine dayanmış, kararlılıkla ileri bakmaktadır. 1921 yılı bir şubat gecesi Zemheri'de sabaha karşı kağni kolunda mühimmat ve cepbane

yüklü kağnisıyla Kastamonu'nun varoşuna ulaşan, kışla mevkiine ulaşan, ama Kastamonu merkeze giremeyen Kastamonu'nun Seydiler ilçesinin köyünden Şerife gelin orada kağnisının önünde şehit olur. Fakat soğuk o kadar etkilidir ki, ayakta kalmıştır, ayakta donar, dikilir vaziyette adeta kağnisını ohalamış bekler vaziyette şehit olur bir heykel gibi, bebeği de arka tarafta çaputların içindedir, mermileri sardığı o çul çaputun içindedir. Sabaha karşı bekçiler mıntika kontrolü yaparken bir bebek ağlaması duyarlar. Yaklaştıklarında heykel gibi bir kadın kağnisının önünde, ama bir de bebek ağlıyor. Bebeğe baktıklarında o çul çaputun içinden çıkarırlar, o hayattadır, ama kadını mola vermiş, dinlenmekte sanırlar. Bakarlar ki, donmuş ve ayakta şehit olmuştur. Behram bu şiirini okur musun?

BEHRAM YILDIZ

Şerife Gelin

*Namustan ar, sevdadan yar beklenir
Yar uçmuş kırlangıç kanatlarında
Elde yavrusuyla Şerife gelin
Tellallar bağırdı, davullar vurdu
Gönüllü kağnılardır dizildi yollar
Genç yaşlı kadınlar, yaralı kuşlar
Önünde ön bezi, ön bezinde azığı
Kimi kağnılarda bebeler ağlar
Bellerde sarılı Tosya kuşağı
Ne yavrum yürekler bir türkü söyler
Yaman olur Kastamonu uşağı
Kar, kış, tufan, yollar bir yılan
Seydiler'den bir kuş kanat açar İnebolu'ya
Kağnıda bir çocuk, kağnıda türkü*

Çarık isyan eder ayaklarına
Motorlar boşaldı, kağnılar doldu
Yetmiş beşlik top mermisi kuş tüyü yatak
Bir bebek uyur masum ninnileriyle
El ayak buz kesmiş, cehennem yürek
Ölüm sefa geldi, yan gider korku
Yaslanmış kağnıya donmuş bir beden
Kışlanın önünde bir türkü acı
Sevdası, sevda kadın Şerife bacı